

TANANYAG

TÁMOP

NEM JOGHALLGATÓK

NEM JOGÁSZ SZAKEMBEREK

Nemzetközi környezetvédelmi jog

SZTE ÁJTK

Dr. Sziebig Orsolya Johanna

2015.

A tantárgy célja

Környezetvédelem, természetvédelem, fenntartható fejlődés; mind olyan kifejezések, amelyeket nap nap után hallunk híradásokban, olvasunk a hírekben. Azonban a legtöbben, legyenek jogászok, hallgatók vagy más szakterületeken tevékenykedők, még mindig nincsenek tisztában e gyakran ismételt kifejezések jelentésével. Illetve sokszor nem is gondolnánk azt, hogy a környezet védelme milyen közvetlenül érint minket, és hogy a megfelelő életminőség eléréséhez és fenntartásához nélkülözhetetlen az emberhez méltó, egészséges környezet.

Azonban szembesülünk kell azzal a ténnyel is, hogy ezek a célok ténylegesen csak az emberiség és a kisebb közösségek összefogásával érhetőek el és valósíthatóak meg. Kérdéses azonban, hogy a környezetjog rendelkezik-e vajon egy olyan kiforrott jogi háttérrel, megadhatja a kikényszerítés lehetőségét is? Természetesen, fontos, hogy egyénenként, településenként, régióként is foglalkozzunk a kérdésekkel, de a nemzetközi szinten hozott szabályok, a nemzetközi közösség által kialakított szabályrendszer az, amely e folyamatok globális szintű hatásait kezelni tudják. Így nélkülözhetetlen e kérdéskörök tisztázása.

A „*Nemzetközi környezetvédelmi jog*” tantárgy célja, hogy mind a jogász végzettségű szakembereket, mind a más területen tevékenykedőket, mind pedig a joghallgatókat megismertesse a nemzetközi környezetjog legfontosabb szabályaival és átfogó keresztmetszeti képet adjon annak fejlődéséről, szabályozási területeiről. Az tantárgy nem titkolt célja a hallgatók környezettudatosságának és gondolkodásmódjának a fejlesztése, a figyelemfelkeltés.

Mivel az Európai Unió környezetvédelmi jogi szabályozása külön tantárgynyi terjedelmet igényelne (és sok esetben a nemzetközi jogi szabályok leképeződése), e tárgy keretében az uniós jogi szabályok részletes tárgyalásától eltekintünk.¹

A tantárgy keretében tárgyalt **témakörök** a következők:

- Bevezetés a nemzetközi környezetjogba - a környezetvédelem jelentősége, kihívások, történeti előzmények és korszakolás;
- A környezetvédelemmel foglalkozó nemzetközi szervezetek és tevékenységük,
- A nemzetközi környezeti jog alapelvei;
- A nemzetközi környezetjog szektorális jogterületei;
- Az ENSZ és a fenntartható fejlődés, MDGs, SDGs;

¹ Kapcsolódó témákban ismertetésre kerül az Európai Unió szabályozása.

- A környezeti károkért való nemzetközi felelősség- bevezetés és a bíróságok jogfejlesztő tevékenysége, legfontosabb esetek;
- Környezeti igazságszolgáltatáshoz való hozzáférési jog, különös tekintettel az Európai Unió szabályozásra,
- A veszélyeztetett fajok kereskedelmének szabályozása.

Jelen tansegédlet formátumban összefoglalt tananyag célja, hogy az órákon elmondottak mellett a tantárgyat hallgatóknak irányt mutasson a legfontosabb nemzetközi szabályok elsajátításához, illetve a fejezetek végén található ellenőrző kérdések és fiktív jogesetek lehetőséget biztosítanak a megszerzett tudás ellenőrzésére.

A témakörhöz ajánlott szakirodalom érdeklődőknek:

1. Majtényi Balázs: A környezet nemzetközi jogi védelme,

ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012.

2. Bándi Gyula: Környezetjog,

Osiris Kiadó, Budapest, 2006.

3. Kocsis-Kupper Zsuzsanna: Nemzetközi környezetjog,

ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 2003.

4. Alexandre Kiss, Dinah Shelton: Guide to International Environmental Law,

Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2007. (angol nyelven)

5. Hans Christian Bugge, Christina Voigt: Sustainable Development in International and National Law,

Europa Law Publishing, Groningen, 2008. (angol nyelven)

Általános nemzetközi jogi szakirodalom

1. Kende Tamás, Nagy Boldizsár, Sonnevend Pál, Valki László: Nemzetközi jog,

Complex Kiadó, Budapest, 2014.

2. Kovács Péter: Nemzetközi közjog

Osiris Kiadó, Budapest, 2011.

I. A környezetvédelem jelentősége, a nemzetközi környezetjog fejlődési korszakai

„Az ország, amely tönkreteszi a földjét, önmagát teszi tönkre.”

Franklin Delano Roosevelt

- *Adlai Stevenson* (amerikai diplomata), ENSZ Gazdasági- és Szociális Tanács 1965. július 9. Genf

„*We travel together, passengers on a little spaceship, dependent on its vulnerable reserves of air and soil; all committed, for our safety, to its security and peace; preserved from annihilation only by care, the work and the love we give our fragile craft.*”

Miként egy űrhajóban, úgy a Földön is együtt utazunk és élünk, így a Földre leselkedő veszélyek mindenkit érintenek és közös érdek ezeknek az elhárítása, élőhelyünk megóvása és szeretete.

- Mivel mindenki használja a rendelkezésre álló erőforrásokat, ahhoz, hogy ne éljük fel teljesen a meglévő készleteket és megóvjuk a Földet, együttes összefogásra van szükség. Az, hogy egyéneként mennyire terheljük meg a környezetünket „hány Földnyi területre” van volta-képpen szükségünk a mindennapi életünkhöz, mérhető, kifejezhető.

Ennek mutatószáma az ún. **ökológiai lábnyom**. Ennek mértékegysége a globális földhektár.² A Földön jelenleg összesen 12,6 milliárd hektár ilyen produktív föld- és tengerfelület van. Így, ha a Föld lakossága mintegy 7,1 milliárd ember, könnyen kiszámítható, hogy minden emberre körülbelül 1,7 hektár jut. Ehhez képest, hogyan alakul az emberiség általi túlfogyasztás az utóbbi évtizedekben?

² Olyan hektár, amelynek a termelékenysége egyenlő a Föld teljes bioproduktív hektárjának átlagos termelékenységével.

Kép forrása: <http://www.fna.hu/mittehetsz/okolabnyom>

Vajon milyen **tényezők** befolyásolják az egyéni fogyasztást és van-e hatása az önálló 'öko-barát' kezdeményezéseknek?

- bevett társadalmi normák és elvárások megnehezítik a radikális változtatásokat;
- megállapították, hogy makroszinten statisztikai összefüggés nem mutatható ki az egyéni önkéntes akciók és az ökológiai lábnyom mérete között.³

Ökológiai lábnyom számlálók:

- <http://www.kothalo.hu/labnyom/> (magyar)
 - http://www.earthday.org/splash_page.php (angol)
 - <http://footprint.wwf.org.uk/> (angol)
 - <http://ecologicalfootprint.com/> (angol)
- Az olyan környezeti **problémák**, mint az üvegházhatás, a globális felmelegedés, a sarkkörü jégolvadás, a biodiverzitás napi szintű csökkenése gyors megoldást követelnek:
- a jog, és különösen a nemzetközi jog mit tehet, valóban megoldást jelent-e, vagy csak eszköz a nemzetközi közösség kezében, hogy egy szabályozási keret kialakításával gátat szabjon az ökoszisztémát romboló emberi tevékenységeknek és szankcionálja a károsító magatartásokat?
- Mit jelent a **környezetszennyezés**?

„A környezetszennyezés a talaj, a folyók, az óceánok, a légkör különböző eredetű és mértékű károsítása.”⁴

A környezetszennyezés sok esetben nem szorítkozik egyetlen állam területére, hanem legtöbbször több ország szuverenitása alá tartozó területet is érint.⁵ Általában a szennyezés továbbterjed, súlyosbítva a problémát, gondolva pl. a Tiszai ciánszennyezés esetére. Éppen ezért is van szükség arra, hogy az ilyen veszélyeztető eseményekről a környező államok is minél hamarabb érdemi és hivatalos információhoz juthassanak, a károsodás megelőzése vagy a károk enyhítése érdekében.

- Milyen **tényezők** befolyásolták a környezetkárosító tevékenységek elszaporodását és a túlfogyasztás kialakulását?

³ Csutora Mária, Corvinus Egyetem, Fenntartható Fejlődésről szóló konferencia, 2010-es kutatás alapján
Bővebben: <http://tudatosvasarlo.hu/cikk/nem-rajtunk-mulik-okologiai-labnyom-nagysaga>

⁴ Larousse Enciklopédia 2. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992. 543.

⁵ Külön téma az ún. *határon átnyúló szennyezés által okozott károk* kérdése, a nemzetközi környezetjogi felelősségen belül.

- népesség megsokszorozódása
- gazdasági célokat célzó termelőtevékenység
- ipari forradalom
- erdőirtás
- motorizáció
- fogyasztási szokások átalakulása
- globalizáció

Milyen *korszakokra*⁶ osztható a nemzetközi környezetjog fejlődése?

1. Első korszak 1900-1945

Az első korszak, amely 1900-1945-ig tartott, főként a *felismeréshez* kötődik. Ebben az időszakban az emberek és nemzetek ráébredtek, hogy a fejlődés és az iparosítás folyamata magával vonja a különböző környezeti tényezők kizsákmányolását és így szükségessé válik a pontos jogi keretek, szabályozás kidolgozása. A kezdet a kétoldalú halászati megállapodások időszaka volt.

Elfogadásra került 1902-ben a Párizsi Egyezmény a mezőgazdaság számára hasznos madarak védelméről, 1911-ben az USA és Nagy-Britannia kötött egyezményt a prémes fókák védelméről. Az első olyan nemzetközi egyezményt, amelynek célja a vadvilág védelme volt egy adott régióban, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok kötötte 1900-ban. 1935-ben írták alá a bálnavadászatot szabályozó nemzetközi egyezményt, amelyet 1946-ban, Washingtonban, kiterjedtebb változatban is elfogadtak.

2. Második korszak 1945-1972

A második korszak szorosan kötődik az *ENSZ*-hez, és annak szakosított szerveinek felállításához, és az 1972 júniusában, Stockholmban tartott „*ENSZ Konferencia az Emberi Környezetről*” megtartásával ért véget. Ebben az időszakban nemzetközi szervezetek sora került felállításra, (példaként említve az IUCN-t (1948), az UNESCO MAB programját, vagy a FAO tevékenységét a mezőgazdasági kemikáliákkal kapcsolatban, de az 1949-ben alakult Európa Tanács is jelentős szerepet játszott, elsősorban a természetvédelem és vízügy terén) amelyek kompetenciával rendelkeztek a nemzetközi környezeti jog területén.

Különböző jogi szabályozások kerültek kidolgozásra, regionális, és globális szinten is, például a szennyező-forrásokkal, így az olajszennyezéssel, nukleáris teszteléssel, lópokkal, tengeri

⁶ A legtöbb szakirodalom és szerző Philippe Sands munkáját követi.: Sands, Philippe: Principles of International Environmental Law, II. Kiadás, Cambridge, 2002.

élővilággal, édesvizek minőségével kapcsolatosan. Az IWC (Nemzetközi Bálnavadászati Bizottság) a bálnaállomány védelméért és kezeléséért felelős nemzetközi szervezet, melyet az 1946-ban megkötött, a bálnavadászat szabályairól szóló nemzetközi egyezmény hívott életre. Ehhez az időszakhoz kötődik az egyik legjelentősebb környezeti jogeset, a Trail Smelter-eset,⁷ amelyben választottbíróági ítélet 1941. március 11-én született.

3. Harmadik korszak 1972-1992

A harmadik korszak 1972-től indult, és ugyancsak egy ENSZ Konferencia, az *UNCED*⁸ zárta le 1992 júniusában. Ebben a korszakban az Egyesült Nemzetek igyekezett kidolgozni és működésbe helyezni egy hatékony **koordinációs rendszert** a nemzetközi környezeti kérdésekre való válaszadásként.

Regionális és globális egyezményeket fogadtak el és elsőként került betiltásra bizonyos termékek gyártása, fogyasztása és nemzetközi kereskedelme globális szinten. Az Európa Tanács keretében került elfogadásra többek között az Egyezmény az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről⁹ Bernben, 1979. szeptember 19-én, valamint az Európai Tájegyezmény¹⁰, amelyet Firenzében, 2000. október 20-án fogadtak el, 1959. évi Korfu-szoros eset és az 1956-os Lake Lanoux¹¹ eset ugyancsak kiemelkedőek.

A *Lanoux-tó esetben* a határfolyók használatának egyezménye alapján jutnak döntésre, elvárva, hogy a parti államok tájékoztassák egymást a megosztott vizekkel kapcsolatos olyan tevékenységekről, amelyek azokra hatással vannak, és megállapítva a konzultáció követelményét. A második korszakot záró 1972-es stockholmi konferencia összehívásához, és a korszakalkotó *Stockholmi Nyilatkozat az emberi környezet védelméről* elfogadásához, olyan környezeti katasztrófák vezettek, mint például a *Torrey Canyon olajszállító hajó balesete*. A konferencián valójában három nem kötelező jellegű dokumentumot fogadtak el: egy pénzügyi és intézményi kérdéseket szabályozó határozatot; egy 26 alapelvet tartalmazó Nyilatkozatot és egy 109 ajánlást tartalmazó Akciótervet.

4. Negyedik korszak 1992-

A negyedik korszak 1992-től, napjainkban is tart. Ez a korszak főként arról szól, hogy a nemzetközi környezeti és környezetvédelmi kérdések hogyan **integrálhatóak** más kérdéskörökbe,

⁷ A Trail Smelter-ügy: Report of International Arbitral Awards, 1938-1941, vol. III. 1905-1982.

⁸ United Nations Conference on Environment and Development

⁹ Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats

¹⁰ European Landscape Convention

¹¹ Lake Lanoux Arbitration (Franciaország v. Spanyolország) 1957.

illetőleg azokat hogyan lehet hatékonyan érvényesíteni, így hangsúlyossá vált a nemzetközi környezeti előírások és vállalt kötelezettségek, akár bírói úton való kikényszerítése.

A *Környezet és Fejlődés Világbizottsága* (amely 1983-ban alakult meg) munkáján alapult az 1992-ben összehívott *ENSZ Környezet és Fejlődés Konferencia*, amelyet 1992. június 3. és 14. között Rio de Janeiróban tartottak meg. A Konferencia megteremtette a kapcsolatot a környezetvédelem és a fejlődés között, a fenntartható fejlődést és annak fogalmát állítva a középpontba. A 27 alapelvből álló nyilatkozat a környezetvédelem minden területére kiterjed. A Konferencián két meghatározó jelentőségű egyezményt is elfogadtak: az *Éghajlatváltozásról* és a *Biológiai Sokféleség Egyezményeket*.

Az *Agenda 21 program* pedig irányt jelöl a XXI. század számára. A program 40 fejezetből áll, és mintegy 800 oldalon keresztül részletezi a jelen században elvégzendő feladatokat és fő célkitűzése, hogy megoldást találjon a jövő évszázad környezeti kihívásaira. A program jelentősége a kormányok azon felismerése, hogy világméretű összefogás szükséges a problémák orvoslására, és hogy a fenntartható fejlődés jegyében összehangolják a gazdasági fejlődés és az egészséges környezet iránti igényt.

Felállították a *Fenntartható Fejlődés Bizottságát*, hogy ellenőrizze a programban, és a Riói Nyilatkozatban foglaltak megvalósítását.

2002 őszén került sor a *Fenntartható Fejlődés Csúcskonferenciára*, Johannesburgban. Jelenleg a legnagyobb kihívás tehát a környezeti kérdések integrálása más területekbe, és a folyamatok megfelelő irányú elmozdítása.

Ellenőrző kérdések

Mit jelent az úgynevezett ökológiai lábnyom és mi a mértékegysége?

Melyek napjaink legfenyegetőbb környezeti problémái?

Határozza meg, akár a saját szavaival, mit jelent a környezetszennyezés!

Milyen tényezők befolyásolták a környezetkárosító tevékenységek elszaporodását és a túlfogyasztás kialakulását?

Sorolja a nemzetközi környezetjog fejlődésének legfontosabb korszakait!

Sorolja fel a legfontosabb környezeti témájú ENSZ konferenciákat, évszámmal!

Mi az Agenda 21 program és melyek a legfontosabb célkitűzései?

II. Környezetvédelemmel foglalkozó nemzetközi szervezetek és tevékenységük¹²

*„A természet nem a vagyontárgyunk: úgy kell
átadnunk gyermekeinknek, ahogy kaptuk.”*

Oscar Wilde

Számos környezetvédelmi jelentőséggel bíró szervezet van, ezek lehetnek nemzetköziek, de akár regionálisak és helyiek is. Számos olyan szervezet van, amelynek bár eredetileg a környezetvédelem nem szerepelt a célkitűzései között, a későbbiekben számos olyan program részesévé vált, amelyek jelentős résztvevővé teszik a környezetjog területén. Valamint, nem elhanyagolható a korábbi ún. *privát szektor*, amelyet ma leginkább a nem kormányzati szereplők elnevezéssel illetünk, és amely az utóbbi évtizedekben kiemelkedő szerephez jutott a nemzetközi környezetjog terén.

A nemzetközi szervezetek általánosságban is jelentős szerepet játszanak az államok közötti nemzetközi kapcsolatokban. Az államok számos okból alkotnak nemzetközi szervezeteket, általában valamely közös cél elérése érdekében vagy specializált feladatok ellátása végett. A modern értelemben vett nemzetközi szervezetek kialakulásának kezdetei az 1800-as évek végére vezetnek, az Egyetemes Postaegyesület megalakításáig, 1874-ig. Természetesen a kooperáció mozgatórugói között olyan fontos érdekek is helyet kapnak, mint a pénzügyi kérdések, a nemzetközi béke és biztonság fenntartása vagy a nemzetközi kereskedelem egyes aspektusai.¹³

1. *Globális szervezetek*

- mindenképpen elsőként kell megemlíteni az ***Egyesült Nemzetek Szervezetét*** (Továbbiakban: UN, ENSZ)

- majdnem minden szerve, beleértve a Biztonsági Tanácsot és a Közgyűlést is, érintett volt környezethez kapcsolódó döntésekben

- a Közgyűlés által alkotott, környezeti jelentőségű/azzal is bíró, kifejezetten specifikus intézmények/szervek:

- UN Environmental Program (Az ENSZ Környezetvédelmi Programja) **UNEP**
- Commission on Sustainable Development (Fenntartható Fejlődés Bizottsága) **CSD**

¹² Lásd bővebben: Alexandre Kiss, Dinah Shelton: Guide to International Environmental Law, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2007. 50-71.

¹³ Crawford, James és Koskenniemi, Martti: International Law, Cambridge University Press, Cambridge, 2012. 228-230.

- International Law Commission (Nemzetközi Jogi Bizottság) **ILC**
- UN Economic Commission for Europe (Európai Gazdasági Bizottság) **UNECE**

- **UNEP:**¹⁴

- 1972 után, a Stockholmi Konferencia ajánlására hozták létre
- nincsen független jogi személyisége, hiszen a Közgyűlés ún. 'subsidiary', kiegészítő szerve
- feladata: környezeti problémák vizsgálata és programok kidolgozása
- a végrehajtást általában már a kormányzati és nem kormányzati szervek, vagy az érintett államok végzik
- multilaterális környezeti egyezmények titkárságát biztosítja: pl. 1973. Washington, CITES Egyezmény,¹⁵ 1992. Biológiai Sokfésűség Egyezmény¹⁶

- **UN CDS:**¹⁷

- ENSZ Közgyűlés állította fel, 1992 decemberében
- figyelemmel kíséri a környezeti és fejlődési célok integrálását az Egyesült Nemzetek rendszerében- monitoring tevékenység
- a környezeti és fejlesztési célokkal kapcsolatos kormányközi döntéshozatal koordinálása – eredetileg 'Earth Summit'¹⁸ nyomkövetésére
- ajánlástétel minden, a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos új intézkedéssel kapcsolatban
- Agenda 21 program felügyelete

- **ILC:**¹⁹ (1947.)

- alapvetően feladata a nemzetközi jog kodifikációja és progresszív továbbfejlesztése
- kezdetekben nagy szerepe volt a tengerjog kodifikálásában
- később pl: *Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses*,²⁰ 1997, a környezet védelme fegyveres konfliktusok során,²¹ léghő védelme²²

¹⁴ Hivatalos honlapja: <http://www.unep.org/>

¹⁵ Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről (Washington, 1973. március 3.) Magyarországon kihirdette: 2003. évi XXXII. törvény

¹⁶ Rio de Janeiro, 1992. június 13-án aláírt Biológiai Sokfésűség Egyezmény; Magyarországon kihirdette: 1995. évi LXXXI. törvény

¹⁷ Hivatalos honlapja: <https://sustainabledevelopment.un.org/csd.html>

¹⁸ United Nations Conference on Environment and Development (UNCED)

¹⁹ Hivatalos honlapja: <http://legal.un.org/ilc/>

²⁰ https://treaties.un.org/doc/Treaties/1998/09/19980925%2006-30%20PM/Ch_XXVII_12p.pdf

- **UNECE:**²³ (1947.)

- háború utáni helyreállítás volt az elsődleges feladata
- egyik legelső olyan szervezet, amelyek tevékenységében hangsúlyos szerepet kaptak a környezeti kérdések

Az Egyesült Nemzetek *szakosított intézményeinek* környezettel kapcsolatos tevékenysége:

- **UNESCO (Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete):**
 - 1970. Man and Biosphere Program (MAB)
 - 1971. Ramsari Egyezmény a Nemzetközi jelentőségű vadvizekről²⁴
- 1972. *World Cultural and Natural Heritage*: a Világ Kulturális és Természeti örökségének Védelméről szóló egyezmény²⁵
- **FAO (Egyesült Nemzetek Szervezetének Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete):**
 - élelmezéssel, élelmiszerbiztonsággal kapcsolatos programjain keresztül tevékenysége összeforr a környezeti biztonsággal, környezetvédelemmel
 - részt vállalt nemzetközi egyezmények kidolgozásában
 - termőföld minősége, kémiai anyagok használata a mezőgazdaságban, nemzetközi halászati standardok
 - államok szabályozásának fejlesztése
 - nemzetközi jogi standardok fejlesztése
- **WHO (Egészségügyi Világszervezet):**
 - Global Strategy for Health and Environment
 - *Codex Alimentarius*: élelmiszerbiztonság
 - 2004-es Dohányellenes Egyezmény támogatása
- **WMO (Meteorológiai Világszervezet):**
 - GEMS: System of continuous monitoring of the environment
 - lehetőséget ad a szennyezettség mértékének folyamatos monitorozására
- **IAEA (Nemzetközi Atomenergia-ügynökség):**
 - alapvető feladata a nukleáris biztonság megteremtése
 - 1961. Radioaktív anyagok szállítási szabályainak kidolgozása

²¹ http://legal.un.org/ilc/summaries/8_7.shtml

²² http://legal.un.org/ilc/summaries/8_8.shtml

²³ Hivatalos honlapja: <http://www.unece.org/info/ece-homepage.html>

²⁴ Magyarországon kihirdette: 1993. évi XLII. törvény

²⁵ Magyarországon kihirdette: 1985. évi 21. törvényerejű rendelet

- 1986. Nukleáris balesetek korai előrejelzése (*Assistance in Case of Nuclear Accident or Radiological Emergency*)
- **IMO (Nemzetközi Tengerészeti Szervezet):**
 - 1960. SOLAS
 - olajszennyezés elleni küzdelem
 - tengerészeti szabályok elfogadása
 - 1969-1971. szennyezés áldozatainak nyújtott gyors és egyszerű kártérítés, későbbiekben felelősség megállapítása
- **ICAO (Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet):**
 - zaj- és levegőszennyezés
 - kibocsátásra vonatkozó szabályok

2. Regionális szervezetek

- az Európai regionális szervezeteknek van a legátfogóbb környezeti szabályozási rendszere

- politikai és jogi háttér fejlett
- magas a szennyezettség mértéke a nagyfokú iparosítás miatt
- az itt lévő államok homogén gazdasági struktúrával és hasonló politikai koncepcióval rendelkeznek

- az ún. európai szervezetek nagyon különbözőek egymástól, pl. sok más, nem csak európai államot is magukba foglalnak (ESCE, OECD)

- **Council of Europe** (1949.) Strasbourg, Európa Tanács²⁶

- 1960-as évek óta a környezet állapotának megőrzése központi helyet foglal el működésében pl.
 - Egyezmény az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről, Bern, 1979.
 - Európai egyezmény a kísérleti és más tudományos célra használt gerinces állatok védelméről, 1986.
 - Európai Táj Egyezmény, 2000.
- hatóságok és szervezetek közötti együttműködés segítése
- Emberi Jogok Európai Bírósága: környezeti kárt szenvedett személyek ügyében is eljár

²⁶ Magyar nyelvű honlapja: <http://www.europatanacs.hu/>

-**OECD** (1948., 1960.) Párizs, Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet²⁷

- számos környezeti jellegű tanulmányt publikált
- 1970. Committee on the Environment (Környezeti Bizottság)
- 1991. *Joint Session on Trade and Environment Experts*
 - kereskedelmi és környezeti politikák integrációjának vizsgálata
 - nemzetközi környezeti jog fejlesztése

- **OSCE** Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet²⁸

- Helsinki Konferencia, 1975.
- három találkozó fókuszált kifejezetten gazdasági, tudományos és környezeti kérdésekre: 1989. Sofia (*Meeting on the Protection of the Environment*), 1998. Aarhus (a környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló egyezmény), 1999. Isztambul (*Charter for European Security*),

- **OAS** (1890., 1948.) Amerikai Államok Szervezete²⁹

- főként környezetvédelem területén tevékenykedett
- *Convention on Nature Protection and Wildlife Preservation in the Western Hemisphere* (1940. Washington)
- Amerikaközi találkozók a környezet védelmében: 1965. Mar Del Plata: megújuló energiaforrások megőrzéséről, 1977. Olajszennyezés megelőzése
- 1996. *Unit of Sustainable Development and Environment Declaration*, Santa Cruz de la Sierra; Plan of Action for the Sustainable Development of Americas

- **South Pacific Commission** (1949.) Dél-csendes-óceáni Bizottság

- Special Project on Conservation of Nature and Natural Resources, 1974.
- Convention on Conservation of Nature in South Pacific (Apia), Comprehensive Environment Management Program (1975.)
- Regional Conferences, Action Plans (1986., 1982.)

- **South Pacific Forum** (1971.) Csendes-óceáni Fórum

- főként nukleáris tesztek, nukleáris hulladék
- halászati egyezmények

²⁷ Hivatalos honlapja: <http://www.oecd.org/>

²⁸ Hivatalos honlapja: <http://www.osce.org/>

²⁹ Hivatalos honlapja: <http://www.oas.org/en/default.asp>

- **South Pacific Permanent Commission** (1954.) Állandó Dél-csendes-óceáni Bizottság

- tengeri környezet védelme a szennyezéstől

- **OAU:** Afrikai Unió (2002); Elődje: 1963.

- African Convention on Conservation of Nature and Natural Resources (1968.)
- 2003. Maputo Egyezmény
- nukleáris leszerelés és mentességi övezetek

3. *Szubregionális és kétoldalú szervezetek*

- nagyon magas számban léteznek ilyen egyezmények, szervezetek

- általában állandó, nagyobb szervezetek hozzák létre

- pl. határ-megállapodások – megosztott természeti erőforrások (USA- Mexikó, USA- Kanada, NAFTA:³⁰ *CEC (Commission of Environmental Cooperation)*)

4. *Nemzetközi pénzügyi intézmények*

- támogatják a fenntartható fejlődést

- különböző fejlesztést támogató alapokat hoznak létre

- természeti hatástanulmányokat kérnek a pénzügyi támogatás nyújtásához

- eljárásokat dolgoztak ki a természetbarát programok kiválasztása érdekében

- Országos Környezeti Stratégiák kidolgozása

- GEF: *Global Environmental Facilities*: fejlődő országoknak

- környezetvédelmi *szektorok*: klímaváltozás, ózonréteg védelme, biológiai sokféleség csökkenése, nemzetközi vizek szennyezése

5. *Privát szektor*

- nem állami/kormányzati szektor előretörése figyelhető meg a 20. században

- nagyon fontos szerepet kapnak a nemzetközi környezetjog fejlődésében

- technológia lehetővé teszi, hogy egy „privát” kérdést is széles társadalmi rétegek támogathassanak, így nyomást gyakorolhatnak a kormányzati szektorra is

- vállalati szektor bekapcsolódása, közreműködése

- közös felelősség fontos lett a nemzetközi környezetjogban

- 1999. *Global Compact* (UN)- közös társadalmi felelősség

- USA: Legfelsőbb Bíróság: *Sosa v. Alvarez Machain* (2004.) és más ügyek

³⁰ Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény

6. *Közérdekű szervezetek*

- ma már az NGO-k³¹ is hatékonyan szerepet tudnak vállalni: tudományos háttér, lobbytevékenység
 - néhány NGO világszerte ismertté vált: Greenpeace, WWF
 - számos NGO-nak hivatalos státusza van egyes nemzetközi intézményekben (ECOSOC)
 - nemzetközi egyezmények titkárságaként is működhetnek
 - szakértő-közreműködés
 - „házórzó” szerep- legfontosabb
 - kiemelkedően szerepet vállaltak pl. Kyoto Protocol megalkotásánál
 - szövetségeket alkothatnak egymással- egy adott nemzetközi környezeti kérdés támogatása érdekében
 - részt vehetnek vitarendezési eljárásokban is
-

Ellenőrző kérdések

Mi a nemzetközi szervezetek jelentősége a nemzetközi környezeti jog területén?

Sorolja fel a legfontosabb globális nemzetközi szervezeteket, amelyeknek környezeti jelentősége van!

Mit jelentenek az alábbi kifejezések? UNEP, UN CSD, ILC, UNECE

Mi az UNEP legfontosabb szerepe és feladata a környezetvédelem területén? Mikor hozták létre?

Mely szakosított intézményeknek van környezetvédelmi jelentősége? Sorolja fel és röviden indokolja meg!

Sorolja fel a legfontosabb regionális szervezeteket, amelyeknek környezeti jelentősége van!

Soroljon fel olyan egyezményeket, amelyet az Európa Tanács keretében fogadtak el!

Mi a jelentősége a nem kormányzati szervezeteknek a környezetvédelem területén? Soroljon fel néhány ilyen szervezetet!

³¹ Non-governmental organizations, nem kormányzati szervezetek

III. A nemzetközi jog alapelvei

*„Az ökológiai intelligencia lehetővé teszi,
hogy azt, amit az emberi tevékenység környezeti hatásairól tudunk,
képesek legyünk alkalmazni annak érdekében,
hogy környezetünkben kevesebb kárt tegyünk,
és hogy élőhelyünket - ami a napjainkban a teljes bolygónkat jelenti –
tartósan megőrizhessük.”*

Daniel Goleman

Mi az **alapelvek jelentősége**: „a kormányzóelvek mellett megkülönböztethetjük az alapelveket „*princípiumokat*”, amelyek általános igazságokat fejeznek ki, amelyek irányítják a cselekvéseinket, az élet különböző területein folytatott tevékenységekhez általános eszmei irányítást adnak...”³²

A nemzetközi környezetjog alapelveit leginkább különböző dokumentumokban és egyezményekben lelhetjük fel. Éppen ezért egységes, taxatív felsorolásról nem beszélhetünk. Leggyakrabban a szakirodalom itt is Sands „*Principles of the International Environmental Law*” c. könyvéhez ragaszkodik, éppen ezért a következőkben ezek az alapelvek találhatók.

1. A Stockholmi Nyilatkozat 21. és a Riói Nyilatkozat 2. pontja, amely szerint az **államok szuverenitással rendelkeznek a különböző környezeti erőforrásaik felett, és felelősséggel tartoznak, hogy ne okozzanak határon átnyúló környezeti károkat**;

- két része: államok természeti erőforrások feletti szuverenitásának joga + károkozás tilalmának kötelezettsége
- szuverenitás kiterjed: szárazföld, vízfolyamok, beltenger, parti tenger, légtér³³ + funkcionális joghatóság: kontinentális talapzat, gazdasági övezet
- minden államnak joghatósága van minden vagyona, természeti erőforrása és gazdasági tevékenysége felett, azok használata, birtoklása és kezelése tekintetében³⁴- ezt megerősítette: 3171 (XXVIII) ENSZ Közgyűlési határozat és ENSZ Alapokmány
- ez nem azt jelenti, hogy korlátozás nélkül végezhetnének szennyező, károkozó tevékenységet

³² Gentiti ügy (Olaszország v. Venezuela) 1903., Volume X. p.551-561.

³³ Bővebben: ICJ, Nicaragua és az ellene irányuló katonai és félkatonai tevékenységek ügye, Nicaragua v. Egyesült Államok, 1986. június 27. 5. X.

³⁴ United Nations Charter of Economic Rights and Duties of States 1974. Article 2. 1. pont

- szuverenitás korlátja: károkozás tilalma
- ügyekben: Trail Smelter (1941.), Korfu-szoros (1949.) ügy

2. a megelőző fellépés elve;

- három elvet foglal magába: forrásnál való fellépés, elővigyázatosság, helyreállítás
- magánál a szennyezés forrásánál való fellépést jelenti
- ismert és várható hatások elleni fellépés
- az elővigyázatossággal kiegészült megelőzés arra irányul, hogy a veszélyhelyzetek megfelelő körültekintéssel elkerülhetőek legyenek
- megjelenik az Unió dokumentumaiban, a Stockholmi és Riói Nyilatkozatokban is

3. az együttműködés elve;

- főként határon átnyúló szennyezésekkel kapcsolatosan
- 1972. Stockholmi Nyilatkozat 24. elve: „a környezet védelme és fejlesztése az államok együttes összefogásával valósítható meg, valamint az összefogás akár multilaterális, bilaterális vagy más megfelelő formában is megvalósulhat.”
- 1992. Riói Nyilatkozat 7. cikk: „az államok átfogó közösségi szellemben fognak együttműködni annak érdekében, hogy megőrizték, megvédjék és helyreállítsák a Föld élővilágának egészségét és egységét.”
- több más nemzetközi dokumentum is előírja az államok együttműködésének kötelezettségét: 1982. évi Tengerjogi Egyezmény, 1974. Északi Környezetvédelmi Egyezmény
- összekapcsolódhat az előzetes értesítés kötelezettségével is

4. a fenntartható fejlődés elve;

- hosszú történetre tekint vissza a nemzetközi környezetvédelmi jogban
- megjelenik már az 1980-90-es évek dokumentumaiban is, például az 1992-es EEA Megállapodásban is (Megállapodás az Európai Gazdasági Térségről)
- ma már nemzetközi bírósági ítéletekben is megjelenik
- definíciója: elsőként ún. *Brundtland-jelentés*, 1987-ben: „*fejlődés, amely találkozik a jelen szükségleteivel anélkül, hogy megakadályozná a jövő generációkat saját szükségleteik kielégítésében.*”

- a fenntartható fejlődés *pillérei*: szociális, gazdasági és környezeti pillérek
- koncepció kidolgozása: 1992. Riói Konferencia: „*az Államok és népek jóhiszeműen és közösségi szellemben fognak együttműködni az ezen nyilatkozatban megtestesült elvek megvalósításában és a nemzetközi jognak a fenntartható fejlődés területén való továbbfejlesztésében.*”
- A fenntartható fejlődés fő *részei*: a) a környezetvédelem és a gazdasági fejlődés integrációja, b) a fejlődéshez való jog, c) a természeti erőforrások fenntartható használata és megőrzése d) generációk közötti méltányosság

5. az elővigyázatosság elve;

- szorosan összekapcsolódik a megelőzéssel
- azonban a megelőzéshez képest egy lépéssel előbbre gondolkodik, cél az, hogy az esetleges károsodást előidéző tevékenységek tervezése során meg kell előzni azt, hogy a megelőzést kelljen alkalmazni
- egyet jelent az óvatossággal és a körültekintéssel
- konkrétan Riói Nyilatkozat 15. cikke tartalmazza: „a környezet védelme érdekében az Államok, lehetőségeiknek megfelelően, széles körben törekedni fognak az elővigyázatosságra. Ahol súlyos és visszafordíthatatlan károsodás fenyeget, a teljes tudományos bizonyosság hiánya nem használható föl indokolásként a környezetromlást megakadályozó, a hatékonysággal járó intézkedések elhalasztására.”
- legnagyobb jelentősége: bizonyítási teher megfordulása: a tevékenységet végezni kívánó fél kötelessége annak bizonyítása, hogy a tervezett tevékenység nem fogja károsítani a környezetet

6. a szennyező fizet elve;

- azt jelenti, hogy az a gazdasági szereplő, akinek tevékenysége a környezeti kárt, illetve az ilyen jellegű közvetlen kárveszélyt okozta, pénzügyi felelősséggel tartozik
- eredetileg közgazdasági eredetű elv – 1970-es évektől
- célja, hogy a környezetszennyezés költségeit meg lehessen osztani az ipar és a fogyasztók között, s így a környezet állapotát a megfelelő, kívánt szinten lehessen tartani
- fel kívánták számolni az ún. rejtett támogatásokat, amely során az állam nyújt a szennyezőnek és rejtett versenykorlátozó hatása is van

- az elv nem jelenti azt, hogy amennyiben a szennyező teljesíti a fizetési kötelezettségeit, azzal jogot formálhat a szennyezésre. Azt jelenti, hogy a szennyezőnek korlátoznia kell az általa kibocsátott szennyezést és viselnie azoknak az intézkedéseknek a költségeit, amelyek ezt célozzák.
- az OECD és EU tagállamokban egyre elterjedtebben alkalmazzák az elvet, de még nincsen egységes nemzetközi szabályrendszer és alkalmazás sem

7. a közös, de megkülönböztetett felelősség elve

- Riói Nyilatkozat 7. cikke: „az Államok átfogó közösségi szellemben együttműködni annak érdekében, hogy megőrizzék, megvédjék és helyreállítsák a Föld élővilágának egészségét és egységét. Tekintettel arra, hogy világméretű környezetpusztulásban eltérő mértékben vettek és vesznek részt, az Államok közös, de megkülönböztetett felelősséget viselnek. A fejlett országok elismerik azt a felelősséget, amit a fenntartható fejlődés elérésére irányuló nemzetközi törekvésekben viselnek, tekintettel azokra a hatásokra, amelyeket a társadalmaik a globális környezetre gyakorolnak és azokra a technológiákra s pénzügyi forrásokra, amelyekkel rendelkeznek.”
- fejlett és fejlődő országok közötti különbségtétel
- számos nemzetközi dokumentumban megjelenik
- Kyotói Jegyzőkönyvnek is építőköve – fejlett országokra sokkal szigorúbb mérőszámok vonatkoznak
- először fel kell mérni a környezet védelme érdekében szükséges általános kötelezettségeket és utána kell a különböző körülményeket felmérni és az eltéréseket meghatározni

Ellenőrző kérdések

Mi az alapelvek jelentősége?

Sorolja fel a nemzetközi környezetjog legfontosabb alapelveit!

Mely két részből tevődik össze a Riói Nyilatkozat 2. pontja?

Mely elveket foglalja magába a megelőző fellépés elve?

Mit jelent a megelőző fellépés elve?

Hol bír nagy jelentőséggel az együttműködés elve a környezetvédelem területén?

Mely dokumentumokban jelenik meg az együttműködés elve?

Mely kötelezettséggel kapcsolódhat össze az együttműködés elve?

Mit jelent a fenntartható fejlődés? Hol határozták meg először a fogalmát?

Sorolja fel a fenntartható fejlődés fő részeit!

Mely elvvel kapcsolódik össze az elővigyázatosság elve?

Mi a különbség a megelőzés és az elővigyázatosság között?

Honnak került át a környezetjogba a szennyező fizet elve és mi a jelentése?

Mit jelent és hol jelenik meg a közös, de megkülönböztetett felelősség elve?

Mely országok között tesz különbséget a közös, de megkülönböztetett felelősség elve?

Elgondolkoztató kérdések

Véleménye szerint mennyire volt eredményes a Kyotói Jegyzőkönyv által bevezetett szabályozás?

Miért pont a legnagyobb szén-dioxid kibocsátók, így Kína és az Amerikai Egyesült Államok zárkóztak el sokáig a Jegyzőkönyvhöz való csatlakozástól, annak ellenére, hogy a befektetett anyagi erőforrásokat nézve élen járnak a zöld technológiák kifejlesztésében?³⁵

Egy gyakorlati példán keresztül ismertesse, hogyan kapcsolódik össze a megelőzés és az elővigyázatosság elve!

Lehetőséget lát-e arra, hogy a hatóságok hatékonyabban ki tudják kényszeríteni a környezetvédelmi szabályok betartását a vállalati szektorral szemben?

Megítélése szerint elkerülhető lett-e volna a Magyarországi Vörösiszap-katasztrófa az alapelvek hatékonyabb alkalmazásával? Válaszát érvekkel támassza alá!

³⁵ Bővebben: <http://www.zoldmuzeum.hu/felemas-megallapodas-a-kiotoi-egyezmeny-utoelete> (2015. október 13.)

IV. A nemzetközi környezetjog szektorális jogterületei

„A tudomány vívmányai hatalmat adtak a kezünkbe, hogy elpusztíthassuk saját bolygónkat.

Most nekünk kell kitalálnunk, hogyan is mentsük meg!”

Lucy Hawking

1. Tengerjog, tengeri környezet védelme

- a világtenger borítja a Föld felszínének mintegy 71 százalékát
- az ökoszisztéma meghatározó tényezője
- nemzetközi tengerjogi szabályok kidolgozása elsősorban az államokat érinti, de az egyénekre is nagy hatással van – például letartóztathatnak valakit illegális halászat miatt a parti vizek mentén
- egy esemény hívta fel a figyelmet a világtenger sérülékenységre:

○ *Torrey*

*Canyon katasztrófa,*³⁶

1967. március 18.

A hajó Polland Rock közelében futott zátonyra, és becslések szerint mintegy 100 ezer tonna nyersolaj került Nagy-Britannia és Franciaország vizeibe. A **Torrey Canyon** a Perzsa-öbölből tartott a dél-

walesi Milford Haven-be, és a mielőbbi érkezés reményében siettek, így történt, hogy navigációs hiba miatt nekiütköztek a sziklának. Mivel a hajó teljes aljzata leszakadt, hiába volt külön rekeszekben tárolva az olaj, a teljes mennyiség a tengerbe ömlött, minden addiginál tízszer nagyobb olajfoltot okozva. A mentést a rossz időjárás is nehezítette. A légi felvételek tanúsága szerint az olajfolt kb. 56 km hosszú és 24 km széles volt. A dél-angliai, bretagnei és csa-torna-szigeteki strandokat elborította az olaj. A szennyezés a turizmusnak is nagy kárt oko-

³⁶ Kép forrása: <http://www.maritimepassivesafety.com/2013/03/24/torrey-canyon-and-amoco-cadiz-a-lesson-from-history/> (Letöltés: 2015. augusztus 24.)

zott, a strandok puha homokjába mélyen beszivárgott az olaj. A becslések szerint legalább 20 ezer madár pusztult el, és a halászat is komoly veszteségeket szenvedett.

- a tengerszennyezések *fajtai*: hajókról származó szennyezés, tengerfenék kutatásából és kiaknázásából keletkező szennyezések, szárazföldi eredetű szennyezések, szándékos és nagymértékű hulladék-elhelyezés
- első átfogó egyezmény: **ENSZ Tengerjogi Egyezménye** (Montago Bay Egyezmény)³⁷
 - 320 cikk, 9 melléklet
 - XII. Rész: tengeri környezet védelméről és megőrzéséről- államokra telepít kötelezettséget: 192. cikk: „az Államok kötelesek a tengeri környezetet védeni és óvni.”
 - **ITLOS** (International Tribunal for the Law of the Sea) felállítása, amely a Nemzetközi Tengerjogi Törvényszék (székhelye: Hamburg)
 - minden értelmezési kérdés elbírálása a hatáskörébe tartozik, vagy bármilyen olyan ügy elbírálása, amelyet a megállapodások a hatáskörébe utalnak.
- 1972. London **Hulladékokkal és egyéb anyagokkal való tengerszennyezés megelőzéséről szóló Egyezmény**³⁸
 - szennyezés elleni küzdelem
 - emberi egészség, tengeri élőlények és tengeri élet védelme
 - üdülőterületek megőrzése
- 1973. **MARPOL Egyezmény a hajókról történő szennyezés megakadályozásáról**³⁹
 - felek kötelezettsége, hogy „az egyezmény rendelkezéseinek érvényt szerezzenek annak érdekében, hogy megakadályozzák a tengeri környezet szennyezését az ártalmas anyagok, illetőleg az ilyen anyagokat tartalmazó szennyvizek kibocsátásával.”
 - együttműködési és információátadási kötelezettséget is rögzít
- 1969. (1992. Jegyzőkönyv - módosítás) **Az olajszennyezéssel kapcsolatos polgári jogi felelősséggel kapcsolatosan**⁴⁰
 - objektív felelősség megállapítása, kimentési esetekkel
 - alapvetően a hajó tulajdonosa a felelős

³⁷ UNCLOS: Unated Nations Convention on the Law of Sea

³⁸ Magyarországon kihirdette: 1976. évi 20. tvr.

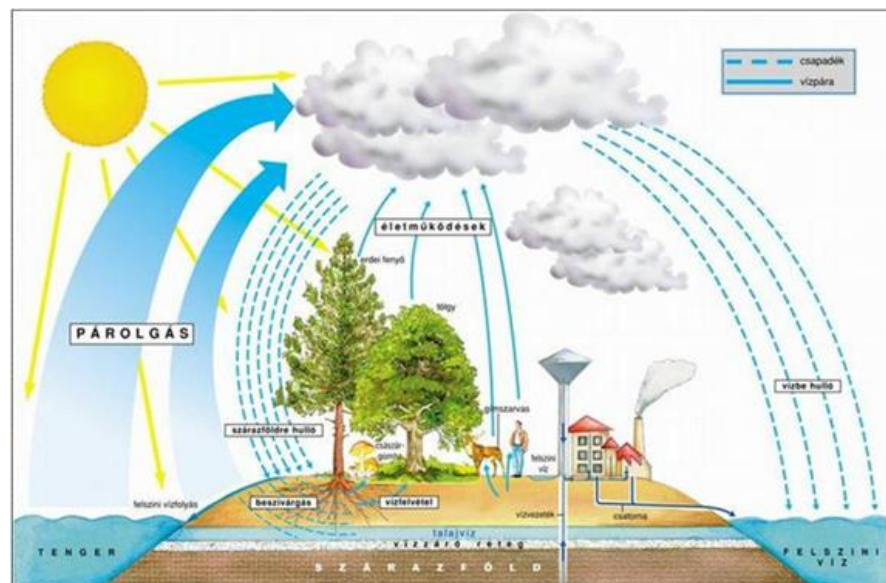
³⁹ Magyarországon kihirdette: 2001. évi X. törvény

⁴⁰ Magyarországon kihirdette: 2007. évi IX. törvény

- egyetemleges felelősséget is ismeri
- 2001. London, Nemzetközi Egyezmény a **bunkerolaj-szennyezéssel okozott károkkal kapcsolatos polgári jogi felelősségről**⁴¹
 - objektív felelősségi rendszert veszi át
- 1996. Nemzetközi Egyezmény a **veszélyes és ártalmas anyagok tengeri szállításával kapcsolatos felelősségről és kártérítésről**⁴²
 - objektív felelősség, kimentési lehetőségek, limitált felelősség
- számos regionális tengerjogi egyezményt is elfogadtak
 - 1992. Párizs, **OSPAR**: Észak- Kelet Atlanti Óceán Tengeri Környezetének Védelmére vonatkozó Egyezmény
 - összesen **kilenc** regionális tengervédelmi megállapodás ismert
 - pl. 1974. Helsinkii Egyezmény a Balti-tenger térségének tengeri környezetének védelméről

2. Folyók és tavak szennyezése⁴³

- a víz, az egészséges ivóvíz alapvető életfeltétel
- az optimális vízfelhasználást hosszú távon kell biztosítani
- a víz, mint környezeti

elem dinamikusan illeszkedik a környezeti rendszerbe, ezért védelme kiterjed a vizeket magukba foglaló és védő földtani rétegekre, a vízzel való gazdálkodást szolgáló létesítményekre is

⁴¹ Magyarországon kihirdette: 2007. évi CLXV. törvény

⁴² Magyarországon kihirdette: 2008. évi XXIII. törvény

⁴³ Képek forrása: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0019_1A_Kornyezetegeszsegtan/ch02.html és www.panoramio.com.jpg (Letöltés: 2015. augusztus 24.)

- **vízszennyezés:**⁴⁴ vízszennyezés alatt az emberi tevékenység hatására kialakuló olyan körülményeket értjük, amelyek közvetlenül befolyásolják a felszíni, illetve a felszín alatti vizek minőségét
 - a szennyezés lehet pontszerű, pl. csővezetéken keresztül jut a szennyező anyag a környezetbe
 - vagy lehet diffúz is: pl. egy zápor egyes kemikáliákat bemos a talaj mélyebb rétegeibe, így azok a talajvízbe is bejutnak.
- **nemzetközi vízfolyások:** olyan felszíni és felszín alatti vizekre használatos, amelyek két vagy több ország területén helyezkednek el.
- **vízrendszer:** vízgyűjtő egésze, beleértve a mellékfolyókat és a felszín alatti vizeket is
- **vízügyi megállapodások:** nemzetközi vízrendszerrel kapcsolatos kérdések elsődleges forrásai
- történelem korai időszakában is találhatunk ilyen megállapodásokat: *Umma* és *Lagas* között kötött szerződés, Kr.e. 3. évezredben
- kodifikáció kezdete: 1966-ban az ILC kezdeményezte a **Helsinki Szabályok** elfogadását a Nemzetközi folyók vizének használatára vonatkozóan
 - vízvédelem hagyományos szektoráival foglalkozik, például a nemzetközi vízgyűjtő medencék hasznosításával
- 2004. évi **Berlini Szabályok**
 - már az új kihívásokra reagál: államok valamennyi vízzel kapcsolatos kötelezettsége és magánszemélyek vízre vonatkozó jogai
- 1997. **Helsinki Egyezmény a határokat átlépő vízfolyások és nemzetközi tavak védelméről és használatáról**⁴⁵
 - „A felek támogatják a felelősség és a kártérítési kötelezettség tárgykörébe tartozó szabályok, követelmények és eljárások kidolgozására irányuló megfelelő nemzetközi erőfeszítéseket.”
 - külön szabályokat tartalmaz a parti felekre nézve: együttműködés és információcsere

⁴⁴ Részletesebben a vízszennyezésről: http://www.agr.unideb.hu/ebook/vizminoseg/a_vizek_szennyezse.html

⁴⁵ Magyarországon kihirdette: 130/2000. (VII.11.) Kormányrendelet

- 1997. **Nemzetközi vízfolyások nem hajózási célú jogáról szóló egyezmény**
- Egyes folyókra vonatkozóan is születnek megállapodások
 - Magyarország szempontjából jelentős: **Duna védelmére és fenntartható használatára irányuló együttműködésről szóló egyezmény**,⁴⁶ 1994. június 29. Szófia
 - „A Szerződő Felek, amennyire csak lehetséges, törekednek a fenntartható és méltányos vízgazdálkodás céljainak elérésére, beleértve a felszíni és a felszín alatti vizek megőrzését, javítását és ésszerű használatát a vízgyűjtőn. Ezenfelül a Szerződő Felek megtesznek minden erőfeszítést, hogy ellenőrzés alá vonják a vízre nézve veszélyes anyagokkal kapcsolatos balesetektől, továbbá a Duna árvizeiből és a jégveszélyből származó kockázatokat. Továbbmenően törekednek hozzájárulni ahhoz, hogy a Fekete-tengernek a vízgyűjtőn található szennyező-forrásokból származó szennyezőanyag-terhelése csökkenjen.”
 - Duna Védelmére Szolgáló Nemzetközi Bizottság létrehozása
 - Rajna védelmére: 1999. Bern

3. Légekörszennyezés, levegőszennyezés

- levegő a földi élet előfeltétele
- összetételét a természetes folyamatok mellett az emberi tevékenység is nagymértékben befolyásolja
- *levegőszennyezés* kifejezeten olyan környezeti ártalom, amely egy-egy nagy területű országot leszámítva nem marad egyetlen állam területén
 - Norvégiában a légszennyezés 92%-a külföldről ered
 - 1986. Csernobili katasztrófa- április végén már Észak-Európában volt a radioaktív felhő
- ENSZ **Tengerjogi Egyezménye** tartalmazott először univerzális légszennyezésre vonatkozó szabályokat: „az államoknak mindent meg kell tennie a tengeri környezet légköri szennyezésének elkerülése érdekében.” (212. cikk)
- legnagyobb kihívás: ózon réteg elvékonyodása

⁴⁶ Magyarországon kihirdette: 74/2000. (V.31.) Kormányrendelet

- CFC gázok⁴⁷ romboló hatását már az 1970-es évek óta ismerték

- 1985. (1988.) Bécsi Egyezmény az ózonzó réteg védelméről⁴⁸

- Montreali Jegyzőkönyv⁴⁹: konkrét célja volt a CFC

gázok használatának korlátozása és teljes megszüntetése

- **ENSZ Éghajlatváltozásról szóló keretegyezménye:**⁵⁰ célja, hogy az éghajlati rendszert megvédjék a ma élő és az eljövendő generációk számára, így az üvegház-gázok légköri koncentrációjának stabilizálása olyan szinten, amely megakadályozná az éghajlati rendszerre gyakorolt veszélyes antropogén hatást.
- 1988. **IPCC** létrehozása: Éghajlatváltozással Foglalkozó Kormányközi Testület
 - WMO és UNEPO hozta létre
- 1997. december (1998.) **Kyotói Jegyzőkönyv**⁵¹ elfogadása
 - kötelezően előírja az emisszió megfelelő mértékű csökkentését
 - elsősorban a fejlett országokra irányul
 - hat fontos klímagázra koncentrálnak: a szén-dioxidra, a metánra, a dinitrogén-oxidra, a perfluoridkarbonokra és a kén-hexafluoridra
 - lehetőség van az országok összefogására a szennyezés kibocsátási kvóta teljesítése érdekében ún. buborékmechanizmus, együttes végrehajtás és tiszta fejlesztési mechanizmus keretében

4. Természetvédelem és a biológiai sokféleség

- természetes élőhelyek megállíthatatlan, folyamatos pusztulása figyelhető meg
- biológiai sokféleség = biodiverzitás⁵²
 - egyrészt jelenti a Földön élő fajok sokféleségét
 - másrészt az egyes fajokon belüli genetikai állomány sokféleségét

⁴⁷ halogénezett szénhidrogének, chlorofluoro-karbonok

Kép forrása: <http://enfo.agt.bme.hu/drupal/node/9047> (Letöltés időpontja: 2015. augusztus 24.)

⁴⁸ Magyarországon kihirdette: 31/1990. MT Rendelet

⁴⁹ Magyarországon kihirdette: 35/1990. (II.28.) MT Rendelet

⁵⁰ Magyarországon kihirdette: 1995. évi LXXXII.

⁵¹ Magyarországon kihirdette: 2007. évi IV. törvény

⁵² Bővebben: www.biodiverzitasnap.hu

- 1992. Rió, CBD Egyezmény, **Biológiai Sokféleség Egyezmény**⁵³

- 2000. szeptember, Cartagena Jegyzőkönyv⁵⁴
- az Egyezmény célja a biológiai sokféleség megőrzése, a komponenseinek fenntartható használata, a genetikai erőforrásokból származó erőforrások hasznosításából származó előnyök igazságos és méltányos elosztása, a vonatkozó technológiák megfelelő átadása és megfelelő pénzeszközök biztosítása

- **vadon élő fajok egyezményi szintű védelme már a 20. század elejétől megvalósult**
 - új szabályozási rendszer célja nem egy-egy faj védelme, hanem a komplett ökoszisztéma megőrzése
- Néhány fontosabb **egyezmény**:
 - 1950. Párizs, Egyezmény a madarak védelméről
 - 1971. Ramsar, Egyezmények a nemzetközi jelentőségű vadvizekről⁵⁵
 - 1979. Bonn, Egyezmény a vándorló vadon élő állatfajok védelméről⁵⁶
 - 1978. Amazonas területének védelméről
 - 1992. Közép-Amerika területének védelméről
 - 2003. Kijev, Egyezmény a Kárpátok fenntartható fejlődéséről⁵⁷
 - 1973. Egyezmény a jegesmedvék védelméről

⁵³ Magyarországon kihirdette: 1995. évi LXXXI. törvény

⁵⁴ Magyarországon kihirdette: 2004. évi CIX. törvény

⁵⁵ Magyarországon kihirdette: 1993. évi XLII. törvény

⁵⁶ Magyarországon kihirdette: 1986. évi 6. törvényerejű rendelet

⁵⁷ Magyarországon kihirdette: 281/2009. (XII. 11.) Kormányrendelet

Kép forrása: <http://www.berkenyehaz.hu/index.php?page=mi-a-biodiverzitas> (Letöltés időpontja: 2015. augusztus 24.)

Ellenőrző kérdések

Sorolja fel a nemzetközi környezetjog szektorális jogterületeit!

Mi volt a Torrey Canyon katasztrófa lényege és mire hívta fel a nemzetközi közösség figyelmét?

Soroljon fel legalább öt nemzetközi egyezményt a tengeri környezet védelme köréből!

Miért bír különös jelentőséggel a folyók és tavak szennyezése?

Mi az a vízszennyezés?

Soroljon fel néhány nemzetközi vízfolyásokat és tavakat védő nemzetközi egyezményt!

Mely egyezmény szolgálja a Duna védelmét?

Melyik a legnagyobb kihívás a levegő- és légkörszennyezés terén?

Mikor fogadták el a Kiotói Jegyzőkönyvet? Mi a jelentősége és fő tartalma?

Mit jelent a biodiverzitás kifejezés?

Mi a Biológiai Sokféleség Egyezmény és a Cartagena Jegyzőkönyv lényege?

Soroljon fel legalább öt természet és/vagy állatvédelmi nemzetközi egyezményt!

Jogeset

Az 'Aqua' tó részben 'A', részben 'B' állam területén helyezkedik el. Partját nyaranta turisták ezrei keresik fel, és természetvédelmi szempontból is jelentős, védett nádas élőhelyei miatt. 'A' állam észlelte, hogy a tó vize erősen szennyezetté vált, a vízminőség leromlott és az élővilág is pusztulni kezdett. Végül kimutatták, hogy a vízbe 'B' állam területéről került szennyezőanyag, mivel 'B' állam engedélyezte, hogy a tótól 2 kilométerre elhelyezkedő börgyár a tó vizébe engedje a tisztított hűtővizét. A gyárt üzemeltető vállalatban 'B' államnak 50%-os tulajdoni részesedése van. 'A' állam felszólította 'B' államot a szennyezés megszüntetésére és a kár enyhítésére, azonban 'B' állam nem reagált a megkeresésre.

a) **Mit tehet** 'A' állam a helyzet megoldása érdekében?

b) 'B' állam **felelősségre vonható-e** a környezetszennyezésért?

„In the middle of the 20th century, we saw our planet from space for the first time. Historians may eventually find that this vision had a greater impact on thought than did the Copernican revolution of the 16th century, which upset the human self-image by revealing that the Earth is not the centre of the universe. From space, we see a small and fragile ball dominated not by human activity and edifice but by a pattern of clouds, oceans, greenery, and soils. Humanity’s inability to fit its doings into that pattern is changing planetary systems, fundamentally. Many such changes are accompanied by life-threatening hazards. This new reality, from which there is no escape, must be recognized – and managed.”⁵⁹

- WCED: **World Commission on Environment and Development**, a Környezet és Fejlődés Világbizottságának felállítása, 1983-ban (ún. *Brundtland Bizottság*), ENSZ főtitkár⁶⁰ felkérése alapján Gro Harlem Brundtland vezette. ⁶¹ A Bizottságnak 22 tagja volt, 21 nemzetből.

*Feladatai:*⁶²

- hosszú távú stratégia kidolgozása, amely 2000-ig és azon túl is lehetővé teszi a környezetkímélő fejlődést;
- együttműködést kidolgozni a környezet megóvására a fejlődő és a különböző gazdasági fejlettségű és társadalmi berendezkedésű országok között, olyan közös és kölcsönösen előnyös megoldások érdekében, amelyek figyelembe veszik az emberek, erőforrások, a környezet és a fejlődés kölcsönhatásait;
- olyan módszereket és eszközöket találni, amelyek a nemzetközi együttműködést hatékonyabbá teszik a környezet megóvása végett;
- kialakítani a hosszú távú környezetvédelmi témák kölcsönösen elfogadható megfogalmazását, meghatározni a környezet védelmével és jobbításával kapcsolatos problémák megoldásához szükséges erőfeszítéseket;
- hosszú távú cselekvési programot kidolgozni a következő évtizedekre, valamint célokat kitűzni a világ népei számára.

⁵⁸ Részletesen: Hans Christian Bugge, Christina Voigt: Sustainable Development in International and National Law, Europa Law Publishing, Groningen, 2008.

⁵⁹ WCED jelentés bevezető sorai

⁶⁰ Javier Perez de Cuellar

⁶¹ Közgyűlés 38/161. határozata alapján

⁶² Kiss Ferenc: Fenntartható fejlődés:

<http://www.nyf.hu/others/html/kornyezettud/megujulo/Fenntarthato%20fejlodes/Fenntarthato%20fejlodes.html>

- 1987. „Közös jövőnk” jelentés elkészült (**Our Common Future**)

Fenntartható fejlődés *fogalmának* meghatározása:

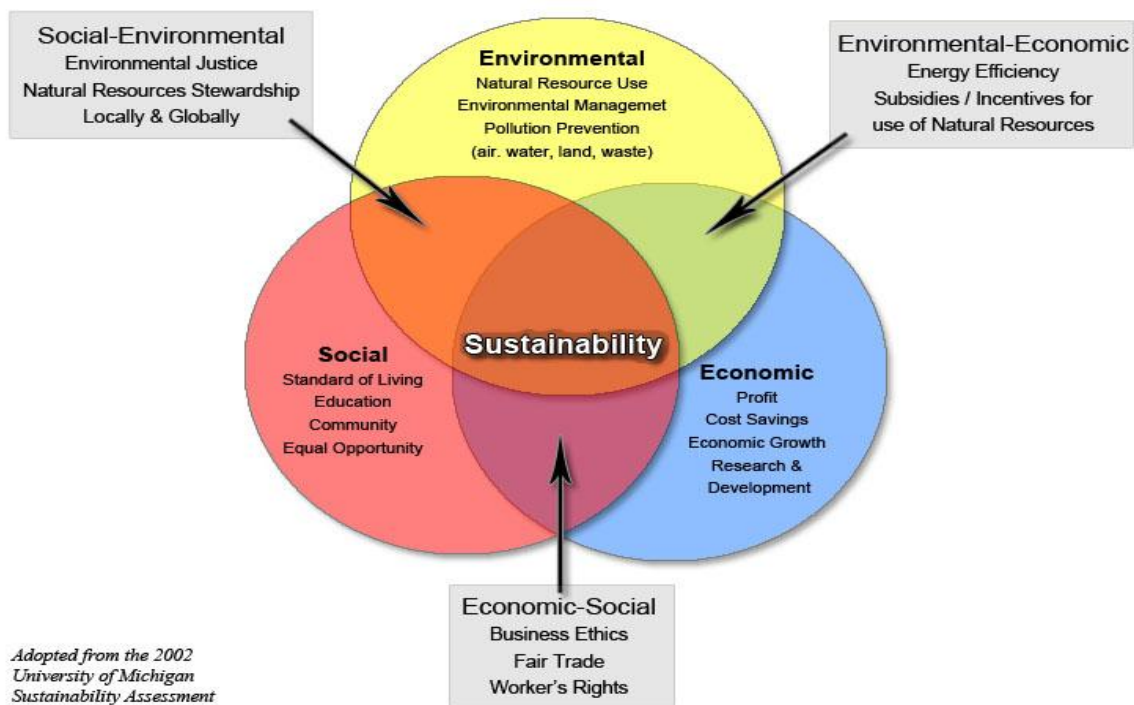
„A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit, anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket..”

- 1992-ben fogadták el a **Riói Nyilatkozatot** a Környezetről és a Fejlődésről + **Agenda 21**

- azonban nem csupán a globális szintű programok bírnak jelentőséggel. Az Agenda 21 program is felhívja a figyelmet a helyi közösségek által, a fenntartható fejlődés érdekében megalkotott programokra. Ezért született meg az európai városok és közösségek által az „*Európai kampány a fenntartható városokért és közösségekért*” c. program. Ez alapján született meg 1994-ben, az Aalborgban tartott konferencia után az „*Európai Városok Chartája a Fenntartható Fejlődésért*” című dokumentum. 1997-ben, Lisszabonban rendezték meg a „*Fenntartható Városok*” konferenciáját.

- A fenntartható fejlődés **alappillérei:**⁶³

The Three Spheres of Sustainability

⁶³ A kép forrása: <http://www.settlementroadmap.ca/posts/sustainable-development-technology-canada/> (Letöltés időpontja: 2015. augusztus 25.)

- 55. Session „*The Millennium Assembly of the United Nations*”: Csaknem 200 résztvevő: állami és kormányzati vezetők és magas rangú hivatalnokok: Millenniumi Deklaráció és Fejlesztési Célok elfogadása, amelynek megvalósíthatósági határideje 2015.
- **UN Millennium Project**: a Főtitkár indította útjára 2000-ben egy akcióterv kidolgozása érdekében, amely elősegítheti a millenniumi fejlesztési célok elérését. 2005-ben a független tanácsadó testület benyújtotta javaslatát: *“Investing in Development: A Practical Plan to Achieve the Millennium Development Goals”*
- **UN Millennium Campaign** (2002-től): főként inspirációként és támogatásként szolgál, hogy minél többen részt vállaljanak a célok megvalósításában
- 2005. Kofi Annan ENSZ Főtitkár: *„In Larger Freedom”*– összegzés az MDGs öt évéről
- 2005. World Summit: fejlődés, biztonság, emberi jogok és az ENSZ reformja
- 2008. Ban Ki-moon: *„We must make it happen.”*
- 2010. UN Summit- nők és gyermekek egészsége- mintegy 40 milliárd dollár beruházása
- *„A Life of Dignity for All”*- Ban Ki-moon – jelentés
- Millennium Development Goals: **MDGs**, Millenniumi Fejlesztési Célok⁶⁴

1. Véget vetnek a súlyos szegénységnek és éhínségnek

- A napi egy dollárnál kevesebből élők arányát felére csökkentik
- Az éhínségtől szenvedők arányát felére csökkentik

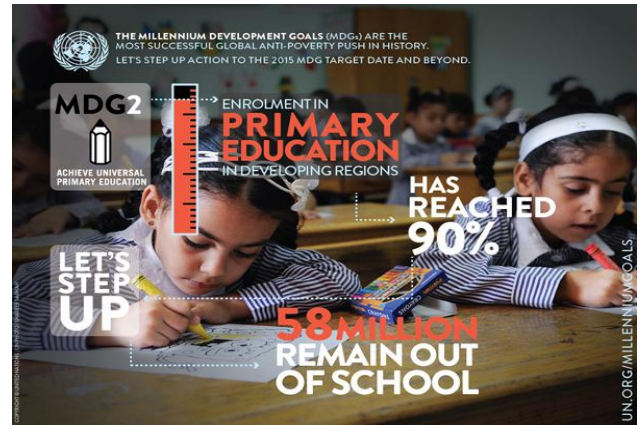

⁶⁴ Képek forrása:

<http://www.un.org/millenniumgoals/multimedia.shtml#prettyPhoto> (2015. február 10.)

2. Megvalósítják a mindenkire kiterjedő alapfokú oktatást

- Biztosítják, hogy minden fiú és lány befejezze az általános iskolát

3. Előmozdítják a nemek közötti egyenlőséget és segítik a nők felemelkedését

- Kiküszöbölik a nemek közötti beiskolázási különbségeket az alap- és közép fokú oktatásban lehetőleg 2005-ig, valamennyi szinten pedig 2015-ig.

4. Csökkentik a gyermekhalandóságot

- Kétharmadával csökkentik az öt év alatti gyermekhalandóság arányát

5. Javítják az anyai egészségügyet

- Háromnegyedével csökkentik a gyermekágyi halandóság arányát

6. Küzdenek a HIV/AIDS, a malária és más betegségek ellen

- Megállítják és elkezdik visszafordítani a HIV/AIDS terjedését
- Megállítják és elkezdik visszafordítani a malária és más súlyos betegségek terjedését

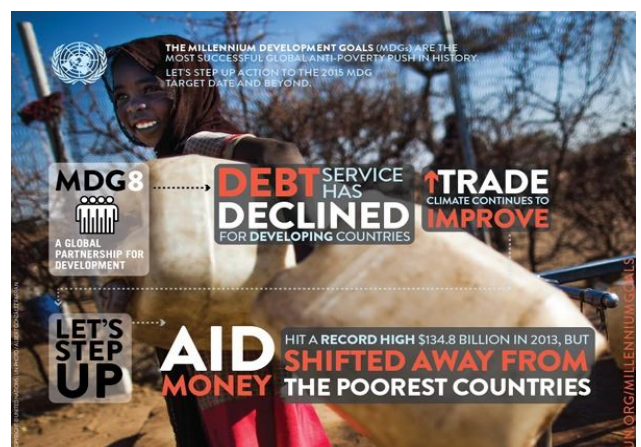
7. Biztosítják a környezeti fenntarthatóságot

- A fenntartható fejlődés elveit beépítik a nemzeti politikákba és programokba; visszafordítják a környezeti erőforrások csökkenését
- Felére csökkentik azoknak az arányát, akik tartósan nem jutnak egészséges ivóvízhez
- 2020-ra jelentősen javítják legalább 100 millió nyomornegyedben lakó életkörülményeit

8. A fejlesztés érdekében globális partnerséget építenek ki

- Továbbfejlesztik a szabályozott, kiszámítható és megkülönböztetésmentes, nyílt kereskedelmi és pénzügyi rendszert. Ez magában foglalja a jó kormányzáshoz, a fejlődéshez és a szegénység csökkentéséhez való elkötelezettséget mind nemzeti, mind nemzetközi szinten

- Foglalkoznak a legkevésbé fejlett országok sajátos szükségleteivel. Idetartozik ezen országok exportjára vonatkozó illeték- és kvótamentesség; a súlyosan eladósodott szegény országok adóssága mérséklésének a fokozása; a hivatalos kétoldalú adósság elengedése; és bőségesebb hivatalos fejlesztési segítségnyújtás azoknak az országoknak, amelyek elkötelezték magukat a szegénység csökkentése mellett
- Nemzeti és nemzetközi intézkedéseken keresztül átfogóan foglalkoznak a fejlődő országok adósságproblémáival, hogy az adósságot hosszú távon elviselhetővé tegyék
- A fejlődő országokkal együttműködve tisztességes és termékeny munkát teremtenek a fiatalok számára
- A gyógyszeripari vállalatokkal együttműködve elérhetővé teszik a megfizethető alapvető gyógyszereket a fejlődő országokban
- A magánszektorral együttműködve hozzáférhetővé teszik az új technológiák – különösen az információs és kommunikációs technológiák – előnyeit

- a millenniumi fejlesztési célok megalkotása után nagy erővesztéseket tettek annak érdekében, hogy azok meg is valósulhassanak. Az indikátorok és mérőszámok azt mutatják, hogy jelentős **előrelépés** történt a következő szektorokban:

- a szegénység csökkenni kezdett
- egyre több gyermek jár és fejezi be az általános iskolát
- a gyermekhalandóság drámaian csökkent
- az egészséges ivóvízhez való hozzáférés lehetősége nagyban növekedett
- a malária, AIDS és tuberkulózis elleni célzott küzdelem milliók életét mentette meg⁶⁵

⁶⁵ Bővebben: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>

- így megmutatkozott az, hogy előrelépést lehet tenni a globális ség felszámolása érdekében és az MDGs összességében működnek. Azonban még mindig vannak területek, ahol további fejlesztésre és fejlődésre van szükség. Ezért kerül kidolgozásra az MDGs folytatásaként a *Post Development Agenda 2015*, amely keretében 17 új célt és összesen 169 feladatot dolgoztak ki. Az Agenda 2015 szeptemberében kerül majd végleges elfogadásra.

Ezek az új célok az ún. *Fenntartható Fejlesztési Célok*,

Sustainable Development Goals, SDGs⁶⁶

1. A szegénység valamennyi formájának felszámolása mindenhol
2. Az éhezés megszüntetése, az élelmezés biztonság és a jobb táplálkozás megteremtése, valamint a fenntartható mezőgazdaság támogatása
3. Az egészséges élet és a jólét biztosítása minden generáció valamennyi tagjának
4. Az általánosan elérhető és méltányos, minőségi oktatás, valamint az élethosszig tartó tanulás lehetőségeinek megteremtése mindenki számára
5. A nemek egyenlőségének megvalósítása, minden nő és lány társadalmi szerepének megerősítése
6. A vízhez, a szanitációhoz történő hozzáférés és fenntartható használat biztosítása mindenki számára
7. Megfizethető, megbízható, fenntartható és modern energiához való hozzáférés biztosítása mindenki számára

⁶⁶ Kördiagram forrása: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/> (Letöltés időpontja: 2015. augusztus 25.)

8. Tartós, inkluzív és fenntartható gazdasági fejlődés, teljes és hatékony foglalkoztatás és tisztességes munka megteremtése mindenki számára
9. Ellenállóképes infrastruktúra kiépítése, az inkluzív és fenntartható iparosítás támogatása és az innováció ösztönzése
10. Az országok közötti és az országokon belüli egyenlőtlenségek csökkentése
11. A városok és emberi lakóhelyek befogadóvá, biztonságossá, ellenállóvá és fenntarthatóvá tétele
12. Fenntartható fogyasztási és termelési rendszerek kialakítása
13. Sürgős lépések megtétele a klímaváltozás és hatásainak leküzdésére elismerve, hogy a tárgyalásoknak az éghajlatváltozásra adandó globális válaszok tárgyalásainak elsődleges nemzetközi kormányközi fóruma az UNFCCC
14. Az óceánok, tengerek és a tengeri erőforrások megőrzése és fenntartható használata a fenntartható fejlődés érdekében
15. A szárazföldi ökoszisztémák fenntartható használatának védelme, visszaállítása és támogatása, az erdők fenntartható használata, az elsivatagosodás leküzdése, a talajromlás megállítása és a pusztulás visszafordítása, és a biológiai sokféleség további csökkenésének megállítása
16. Békés és befogadó társadalmak megteremtése a fenntartható fejlődés érdekében, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés biztosítása mindenki számára és a hatékony, elszámoltatható és mindenki számára nyitott intézményi háttér kiépítése minden szinten
17. A végrehajtás eszközeinek megerősítése és a fenntartható fejlődés megteremtéséhez szükséges globális partnerség újjáélesztése

2015 szeptember 25 és 27-e között tartották meg az *Egyesült Nemzetek Fenntartható Fejlődésről szóló Csúcstalálkozóját*, amely célja a post-2015 Agenda program elfogadása volt.⁶⁷

Ellenőrző kérdések

Mi az a WCED, mi a jelentősége és melyek voltak legfontosabb feladatai?

Mi a fenntartható fejlődés fogalma?

Mely ENSZ Programok és Konferenciák kapcsolódnak a fenntartható fejlődéshez?

⁶⁷ Bővebben: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/summit> (2015. október 13.)

Sorolja fel a fenntartható fejlődés alappilléreit!

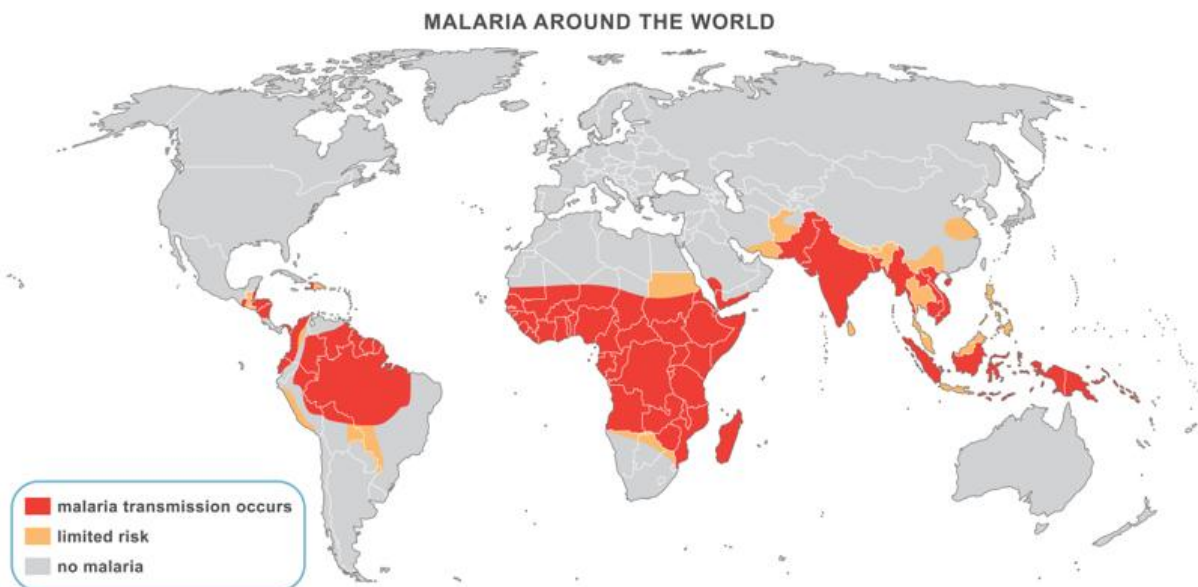
Sorolja fel a Millenniumi Fejlesztési Célokat!

Röviden értékelje az MDGs megvalósítását!

Sorolja fel a Fenntartható Fejlesztési Célokat!

Miért szerepel a malária visszaszorítása a célok között?

A malária világszerte körülbelül száz országban lelhető fel és a súlyos egészségi problémák mellett szociális és gazdasági terhet jelent a fejlődő országokban. A legveszélyeztetettebb térségek a szub-szaharai és a dél-ázsiai térségek.⁶⁸ 2012-ben becslések szerint mintegy 207 millió ember szenvedett maláriás megbetegedéstől és körülbelül 607 ezer ember halálát okozta. A halálos fertőzések mintegy 77 százaléka öt év alatti gyermekeket érintett.

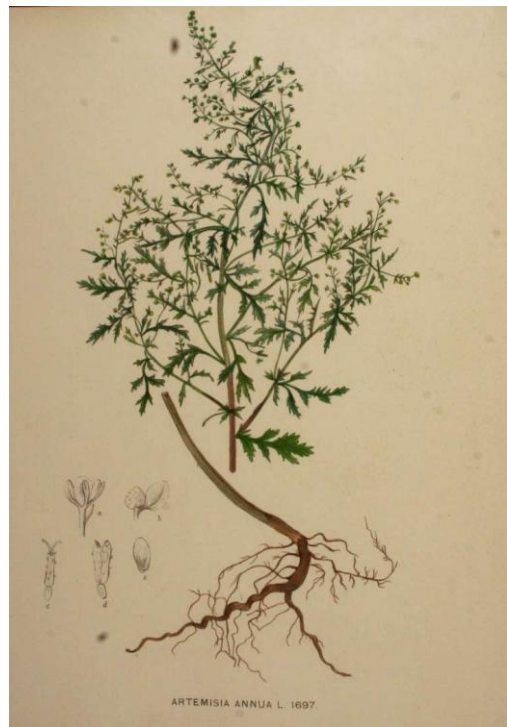
A maláriát moszkítókat által közvetített paraziták okozzák. Még az enyhébb lefolyású megbetegedéseket is magas láz, hidegrázás és influenza-szerű tünetek és súlyos vérszegénység kíséri. A betegség különösen veszélyes gyermekekre, akik élethosszig tartó szövődményekkel néznek szembe, és várandós nőkre. A malária azonban megelőzhető és kezelhető, továbbá a tapasztalatok azt mutatják, hogy megakadályozható a terjedése, mivel egészen az 1930-as évek közepéig Európában is elterjedt betegség volt.⁶⁹

⁶⁸ Térkép forrása: <http://www.sargaruhaslany.com/mal%C3%A1ria-l%C3%A1rma> (2015. október 13.)

⁶⁹ Forrás: <http://www.gatesfoundation.org/What-We-Do/Global-Health/Malaria> (2015. október 13.)

Világszerte számos alapítvány foglalkozik a malária-prevencióval és kezeléssel. A leghatékonyabb megelőzési módszerek az bizonyult, ha moszkítóhálókat osztanak a lakosság körében, akik így nincsenek kitéve éjszaka a csípéseknek.⁷⁰

2015-ben az orvosi-élettani Nobel-díjat megosztva Jujü Tu kínai kutató a malária elleni új hatóanyagcsoport az "*artemisinin*" kifejlesztésért kapta, amelyet az egynyári ürömből⁷¹ vont ki.

⁷⁰ Például: Malaria No More, <https://www.malarienomore.org/>

⁷¹ Kép forrása: <http://luirig.altervista.org/flora/taxa/index1.php?scientific-name=artemisia+annua> (2015. október 13.)

VI. A környezeti károkért való nemzetközi felelősség

- jogi felelősség sajátossága, hogy jogáganként más-más jogkövetkezményt fűz az adott magatartáshoz

- a nemzetközi jog nem rendelkezik kiforrott, egyes jogágakra vonatkozó felelősségi rendszerrel; a felelősségi problémák egységes összefüggésben jelennek meg- leginkább az esetjog bír jelentőséggel

- írott forrás: Nemzetközi Jogi Bizottság 2001-es tervezete „Az államok nemzetközi jogi felelősségéről”

- a nemzetközi jogi felelősség keletkezésének *feltételei* (konstitutív elemek)

- állam nemzetközi jogi kötelezettségeinek sérelmét jelentse
- nemzetközi jog alapján legyen betudható az államnak
- jogellenességet kizáró körülmények hiánya

- nemzetközi környezetjogban a felelősség kérdése nem tér el az általános nemzetközi jogi felelősségi kérdésektől

- a nemzetközi környezetjog területén a felek ritkán fordulnak bírósághoz, gyakoribb a viták diplomáciai úton való rendezése. A környezeti jellegű megállapodások, pl. két állam között, általában tartalmazzak vitarendezési klauzulákat. A környezeti viták tekintetében- néhány kivételtől eltekintve – ugyanazon fórumok járnak el, mint más nemzetközi jellegű viták esetében. Így fórumként számításba jöhetnek: Nemzetközi Bíróság, Emberi Jogok Európai Bírósága, Európai Unió Bírósága. Sajátos fórum: Nemzetközi Tengerjogi Törvényszék.

Nemzetközi bíróságok jogfejlesztő tevékenysége

Nemzetközi Bíróság⁷² és Állandó Nemzetközi Bíróság⁷³ (1922-1940)

- elsődleges feladata az államok közötti vitarendezés, azonban számos környezetjogi eset került elé az elmúlt évtizedekben, amelyek kapcsán hozzájárult a nemzetközi környezetjogi szabályozás fejlesztéséhez

⁷² International Court of Justice, Továbbiakban: ICJ

⁷³ Permanent Court of International Justice, Továbbiakban: PCIJ

- 1928. **Palmas-szigetek ügy**⁷⁴ PCIJ

- Amerikai Egyesült Államok v. Hollandia
- területi szuverenitás elve az adott területen lévő többi állam jogai védelmének kötelezettségét is tartalmazza

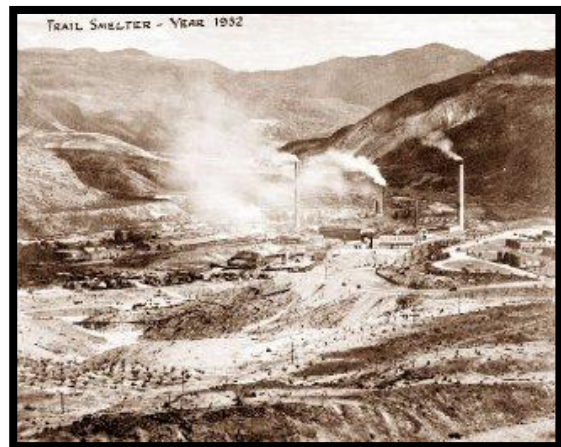
- 1929. **Nemzetközi Odera Bizottság** területi joghatóságával kapcsolatos vita⁷⁵

- Németország és más európai államok, valamint Lengyelország között
- A fő kérdés az volt, hogy a Bizottság joghatósága kiterjed-e Versailles-i Egyezmény alapján a lengyel földön található Warta és Noteć mellékfolyókra, vagy sem, és melyek a joghatóság korlátozásának főbb elvei.
- konkrétan környezetvédelmi kérdés nem merült fel az ügyben
- a PCIJ kimondta a parti államok egyenlőségének princípiumát:

„Egy hajózható folyón a parti államok közötti érdekközösség lesz az alapja annak a közös jogosultságnak, amelynek alapvető jellemzője egyfelől az, hogy a parti államok teljes mértékben egyenlők a folyó teljes hosszának használatában, másfelől, hogy kizárt valamely parti állam előnyben részesítése a többi parti állammal szemben.”

- 1941. **Trail Smelter ügy**⁷⁶ (választottbírósi döntés)

- Amerikai Egyesült Államok v. Kanada⁷⁷
- a kanadai British Columbia és Washington állam között elterülő völgyben épült egy kanadai kohó. Az üzem jelentős kén-dioxid szennyezést bocsátott ki, mivel nagy mennyiségben olvasztottak cinket és ólmot, amely károsította a határ amerikai felén lévő fákat és a mezőgazdasági termést (a völgy közelében farmok is voltak).

A választottbírósi döntés itt mondta ki, hogy *„a nemzetközi jog alapelvei, valamint*

⁷⁴ Island of Palmas (or Miangas) (Amerikai Egyesült Államok v. Hollandia, 1928.)

⁷⁵ Case relating to the Territorial Jurisdiction of the International Commission of the River Oder, 1929. 09. 10.

⁷⁶ Trail smelter case (United States, Canada) VOLUME III pp. 1905-1982 Döntés 35-79.

⁷⁷ Kép forrása: <http://opiniojuris.org/2006/07/19/trail-smelter-redux-aka-%E2%80%9Csuperfund-returns%E2%80%9D/> (Letöltés időpontja: 2015. augusztus 26.)

az Egyesült Államok törvényei alapján egyetlen államnak sincs joga arra, hogy saját területét úgy használja, illetve engedje használni, hogy az így kibocsátott füst egy másik állam területén vagy területében, illetve az ott található vagyontárgyakban vagy személyekben kárt tegyen, amennyiben az eset komolyabb következményekkel jár, a károkozást pedig egyértelmű és meggyőző bizonyítékok támasztják alá.”

- 1949. **Korfu-szoros ügy**⁷⁸ ICJ

- Egyesült Királyság v. Albánia
- a Brit Haditengerészet hajója aknára futott és megsérült miközben a Korfu-szoroson haladt keresztül. 1944-ben a Brit Haditengerészet megvizsgálta a csatornát, és akkor aknamentes volt, így azt 1944 novemberének biztonságos közlekedési útvonalnak nyilvánították. Nagy-Britannia álláspontja szerint Albánia felelősséggel tartozik a szuverenitása alá tartozó területeken az aknák lefektetéséért, vagy legalábbis annak tilalmát kell kimondani. Albánia tudott, vagy földrajzi elhelyezkedése miatt tudnia kellett a károkozó tényezőkről, egy esetleges káresemény bekövetkezéséről, és nem tett eleget ellenőrzési, együttműködési és értesítési-figyelmeztetési kötelezettségének.
- A Bíróság itt közvetlenül nem a környezetvédelemmel foglalkozott, azonban a római jogi *'sic utere tuo ut alienum non laedas'* (úgy használd a magadét, hogy másét ne sértsd) princípiumát hívta fel, mikor kimondta, hogy minden államnak *„kötelessége, hogy ne engedje olyan cselekményekre használni a területét, amelyek ellentétesek más államok jogaival.”* Ez a generális tilalom a nemzetközi jog, és nem csupán a nemzetközi környezetjog területén bír relevanciával.
- Ezen ügy nagy jelentőségét mutatja az is, hogy a nemzetközi környezetjog általános elveként ismert Stockholmi 21. és Riói 2. elv is ebből eredeztethető.

- 1974. **Francia Nukleáris kísérletek ügye**⁷⁹ ICJ

- az ICJ itt is másodlagosan foglalkozott környezetvédelmi kérdésekkel
- mivel az alperes állam nyilatkozatai következtében gyakorlatilag megvalósult a kereseti kérelemben foglalt követelés (ne legyen több radioaktív csapadékot eredményező légköri atomkísérlet), a további eljárásnak nincsen értelme. Így voltaképpen a francia

⁷⁸ The Courfu Channel Case ICJ REports, 1949.

⁷⁹ New Zealand v. France 'Nuclear tests' 1974. december 20.

nukleáris léghőri kísérletek nemzetközi joggal való összeegyeztethetősége nem került megállapításra.

- 1992. **Naurui foszfátföldek ügye**⁸⁰ ICJ

- a megoldást később nem maga az ítélet jelentette, hanem a felek megegyezése folytán rendeződött

- Nauru 1967-

ig a brit korona gyámsága alatt állt, és addigra a foszfátföldek jelentős részét ki is aknázták. 1989-ben a sziget azért fordult a Nemzetközi Bírósághoz, hogy kártérítést követeljen és kapjon a megszálló nagyhatalmaktól. (Igazgató hatalmak az Egyesült Királyság, Ausztrália és Új-Zéland voltak.) A sziget természeti környezetét a bányászat teljesen tönkretette.

- Az ügy végül csak Ausztrália ellen indult meg.
- A kereset fő sérelme a naurui nép természeti kincsei és erőforrásai feletti állandó szuverenitás tiszteletben tartása elvének megsértése volt.
- Végül az egyezés alapján Ausztrália 20 éven keresztül évi 2,5 millió ausztrál dollárt fizet, Új-Zéland és Nagy-Britannia pedig 12-12 millió amerikai dollárt vállalt.

- 1996. „**A nukleáris fegyverek használatának és az azzal való fenyegetésnek a jogszerűségével kapcsolatos tanácsadó vélemény**” ICJ

- az államok kötelessége annak biztosítása, hogy a joghatóságuk vagy ellenőrzésük alatt folyó tevékenységek más államok területét, illetve az állami ellenőrzésen kívül eső területeket tiszteletben tartásuk.

⁸⁰ CASE CONCERNING CERTAIN PHOSPHATE LANDS IN NAURU (Nauru v. Ausztrália)

Térkép forrása: <http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/oceania/nr.htm> (Letöltés időpontja: 2015. augusztus 26.)

- 1997. **Bős-Nagymaros** ügy ICJ

- volt környezetjogi vonatkozása
- magyar álláspont legfőbb érve volt azon „*ökológiai szükséghelyzet*”, amelyre tekintettel 1977-es szerződés alkalmazását felfüggesztette
- A Vízlépcsőrendszer Magyarország megítélése szerint a gazdaságosság szempontja által lett megtervezve, és hazánk számára elfogadhatatlan ökológiai kockázatokat hordozott. Ilyen környezeti kárként nevezték meg a Szigetköz talajvíz szintjének jelentős mértékű csökkenését, a Duna vizének minőségi csökkenését, az eutrofizációt, a folyami állat- és növényvilág, a hordalékkúp élőlények kihalását.
- A Bíróság megállapította, hogy a vízlépcsőrendszernek a környezetre gyakorolt hatásai valóban kulcsfontosságúak. Megjelenik az ítéletben a fenntartható fejlődés elve is, miszerint szükséges, hogy „*a gazdasági fejlődés és a természetvédelem közötti egyensúly megfelelően kifejezésre jusson a fenntartható fejlődés koncepciójában.*” Azonban a szükséghelyzet megállapításához nem elegendő a pusztán félelem a környezeti hatásokkal szemben.

- 2010. **Argentína és Uruguay** közötti vita, az Uruguay folyó menti **papírgyár** ügy⁸¹ ICJ

- egyike a kifejezett környezeti témájú jogeseteknek

⁸¹ Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay) 2010.

Kép forrása: <http://internationalmapping.com/foley-hoag-uruguay-río-uruguay-international-court-of-justice> (Letöltés időpontja: 2015. augusztus 26.)

- A jogvita abból fakadt, hogy Uruguay engedélyezte a határfolyó bal oldalán, Fray Bentos város közelében a papírgyár és más kapcsolódó létesítmények kivitelezését és azok működtetését. A papírgyárban 2007-ben indult meg a termelés, de már előtte is heves vitákat váltott ki. Az érintett személyek féltek attól, hogy a papírgyár által kibocsátott szennyező anyagok súlyosan károsítják a környezetet, így károkat okoz a mezőgazdaságnak, halászatnak, turizmusnak.
- A 2006-os keresetindítás jogalapját az 1975-ös Uruguay folyó Statútum adja. Argentína kérte a papírgyár tevékenységének megszüntetését és *in integrum restitutiot*, valamint kártérítést.
- A 2010. évi ítéletből a *status quo* fenntartása következik. Bíróság végül Uruguay eljárési kötelezettségzegését állapította meg, mivel az üzemeltetésről való döntés előtt nem közölte a környezeti hatásvizsgálat eredményét, így a papírgyár tovább üzemelhet.
- Az ügy jelentőségét az adja, hogy a Bíróság ebben az ügyben került először szembe közvetlenül a határon áterjedő szennyezés és más környezeti hatások problémájával. Meg kellett válaszolni, hogy *in concreto* a határon túli károkozás mikor minősül nemzetközi jogsértésnek és hogyan érvényesíthetők ezzel kapcsolatosan a nemzetközi felelősség jogkövetkezményei. Azonban a Bíróságnak segítséget jelentett, hogy a Nemzetközi Jogi Bizottság már két jelentésében is foglalkozott a határon át-nyúló szennyezés problémájával (2001-ben⁸² és 2006-ban⁸³). A Bíróság a fenntartható fejlődés elvét nem mint működő szabályt, hanem mint célt értelmezte, így az a döntés szerint nem nemzetközi jogokat és kötelezettségeket létrehozó nemzetközi jogelv, de a nemzetközi szabályok tartalmának megállapításakor felhasználható princípium. Ezzel szemben a prevenció elvére a Bíróság már úgy tekint, mint a nemzetközi jog általános szabályainak egyikére. A prevenció amúgy is része a fenntartható fejlődés koncepciójának, és magát az elvet pedig az elvárható gondosság követelményét tartalmazó magatartási kötelezettségnek minősítették. Az ügyben leginkább a *due diligence* azon vetületét fogadták el, amely az állam lehetőségei, eszközei szerinti gondosságot jelenti. A környezeti hatásvizsgálatok nélkülözhetetlenek a prevenció elvének végrehajtásához. Azonban a hatásvizsgálatokkal kapcsolatos egzakt szabályozás kidolgozása a belső jog feladata.

⁸² Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities

⁸³ Draft principles on the allocation of loss in the case of transboundary harm arising out of hazardous activities

- 2008. **Ecuador Kolumbia** elleni keresete ICJ

- kifejezetten környezeti témájú jogeset
- 2013-ban a felek peren kívüli megegyezésével zárult az ügy és azt Ecuador kérésére eltávolították az ICJ napirendjéről
- 2000 óta a Kolumbiai hatóságok az illegális kokacserjék ellen permetezést használnak, azonban Ecuador álláspontja szerint e permetezési tevékenység a határon is átnyúlik, és súlyos károkat okoz az állat- és növényvilágban, a jukka-, útifű-, rizs és kávéültetvényeken is, valamint egészségügyi problémákat is okoz, akár halált is. Éppen ezért azt a hatósági tevékenységet Ecuador nem tartja nemzetközi jogi szempontból elfogadhatónak.
- a megegyezés alapján létrehoztak egy kizárt területet („*exclusion zone*”), ahol nem végeznek permetezést

- 2013-ban egyesített ügyek: **Costa Rica v. Nicaragua**⁸⁴ (*A Nicaragua által folytatott egyes tevékenységekről a határterületen*) és **Nicaragua v. Costa Rica**⁸⁵ (*A San Juan folyó menti út kivitelezéséről Costa Ricában*) ügyek ICJ

- A Nicaragua ellen folytatott ügy érdekessége, hogy gyakorlatilag véletlenül vonultak be Costa Rica területére, a Google-térképre hagyatkozva, amely hibásan az érintett területet Nicaragua részeként jelölte meg. Az újonnan birtokba vett területeken a nicaraguai hadsereg elkezdte, illetőleg folytatta a folyó kotrásából származó üledék lerakását, óriási természeti károkat okozva; Costa Rica ezen állapot felszámolására tett egyéb kísérleteit követően fordult a Nemzetközi Bírósághoz.
- Costa Rica a San Juan folyó jobb oldalán egy új, 160 kilométer hosszú utat kíván építeni, amely Nicaragua álláspontja szerint a szuverenitása alatt álló folyó szennyezésével járna.
- az ügy jelenlegi állása: 2015 májusában fejezték be a meghallgatásokat, a Bíróság tanácskozik az ügyek tekintetében

⁸⁴ Certain Activities carried out by Nicaragua in the Border Area

⁸⁵ Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River

- 2014. **Az antarktiszi bálnavadászati ügy**⁸⁶ (Ausztrália v. Japán) ICJ

- legújabb, kifejezetten környezeti témájú döntése a Bíróságnak
- egyik legismertebb nemzetközi környezeti jogi döntés
- **Ausztrália** 2010-ben indított keresetet az ICJ előtt, **Japán** ellen, mivel úgy vélik, hogy az antarktiszi japán bálnavadászati tevékenység megsérti a vonatkozó nemzetközi normákat, így az ICRW-t, (*International Convention for the Regulation of Whaling – ICRW*), illetve a tengeri emlősök és a tengeri környezet védelmében vállalt egyéb nemzetközi kötelezettségeiket.
- 2012. november 20-án nyújtott be Új-Zéland beavatkozási kérelmet, amelyet 2013. február 6-án engedélyeztek.
- Az ügy jelentősége az, hogy Ausztrália a globális érdekeket képviseli az ügyben, valamint az állatvédelem kiemelt fontosságot kap.
- Azonban az Észak-csendes-óceáni térségben folytatott bálnavadászati tevékenység nem volt tárgya az ügynek, így Japán álláspontja alapján ott tovább folytathatják a tevékenységet.
- Japán „tudományos kutatás céljából folytatta” hivatalos álláspont alapján a bálnavadászatot. Világszerte ismert, hogy a bálnahús, illetve más bálna-termékek széles körben kedvelt fogyasztási cikkek az országban.
- Várható, hogy a döntés nyomást fog gyakorolni Izlandra és Norvégiára is.
- A döntésben megállapították, hogy Japán nem a vállalt nemzetközi kötelezettségeivel összhangban cselekszik.
- Japán évente 850 csukabálnát és mintegy 50 veszélyeztetett barázdás bálnát mészárolt le. Mióta a bálnavadászati moratórium hatályba lépett, Japán több mint 10 ezer bálnát vadászott le.

⁸⁶ WHALING IN THE ANTARCTIC (AUSTRALIA v. JAPAN: NEW ZEALAND INTERVENING)

Kép forrása: <http://www.news.com.au/national/australia-wins-whaling-case-against-japan-in-the-hague/story-fncynjr2-1226870210553> (Letöltés időpontja: 2015. augusztus 26.)

- Kérdéses, mennyiben fogják tiszteletben tartani az ítéletet.⁸⁷

Emberi Jogok Európai Bírósága

- környezeti kérdések leginkább az emberi életminőség és a környezet összefüggéseinek viszonyrendszerében jelennek meg
- leggyakrabban: egészséges környezethez való joggal kapcsolatosan
- egészséges környezethez való jogot nem nevesítik kifejezetten az Emberi Jogok Európai Egyezményében (Továbbiakban: Egyezmény)

- 1994. López Ostra v. Spanyolország ügy⁸⁸

- Lorca városában jelentős bőripar koncentrált. Számos cserzőműhely működött, mind a SACURA társasághoz tartozott. Állami támogatással a kérelmező otthonától mindössze 12 méterre épült egy üzem a folyékony és szilárd hulladék kezelésére. A hulladékégetőmű működésének megkezdése után szinte azonnal egészségügyi panaszokat okozott szennyezésével a város lakóinak.
- A kérelmező Gregoria López Ostra volt, aki két gyermekével és férjével élt Locában.
- A Bíróság ebben az ügyben az egyéni jogsérelmet a lakóhely szabad megválasztásához, a testi épséghez és biztonságához való jog és a magánélethez való jog hármasságában vizsgálta.
- Először is az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikkére hivatkoztak: „Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog: 1. Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. 2. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.” Ezzel kapcsolatosan az ECHR megállapította, hogy a Spanyol államnak nem sikerült helyes egyensúlyt teremtetnie a város gazdasági jóléte és érdekei valamint a kérelmező családi élethez való jogának biztosítása között. Így megállapították a 8. Cikk sérelmét. Hivatkoztak a 3. Cikkre is, amely szerint „senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”

⁸⁷ Részletesen: <http://www.theguardian.com/environment/2014/mar/31/japanese-whaling-halt-antarctic-international-court>

⁸⁸ Case of López Ostra v. Spain

- Azonban az ECHR osztotta a spanyol kormány álláspontját, vagyis bár a kérelmező és családja számára nagyon megterhelő lehetett hosszú évekig ilyen nehéz körülmények között élni, de ez nem meríti ki a 3. Cikk megsértését.
- Végül az Egyezmény 50. Cikke alapján kártérítést követeltek, valamint a költségek és kiadások megtérítését.
- Az ECHR végül 4 millió pesetas kártérítést ítélt meg a kérelmezőnek.

- 1998. **Guerra és társai Olaszország ellen** ügy⁸⁹

- Itt is megállapították a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog sérelmét.
- Az ügyben felmerült még az élethez való jog sérelme is (2. Cikk), azonban tekintettel a 8. Cikk sérelmének megállapítására, nem vizsgálták az előbbi sérelmét. Elutasították a 10. Cikk, a véleménynyilvánítás szabadságának sérelmét.
- Az ügy háttérében az állt, hogy az ECHR-hez forduló 40 kérelmező Manfredoniában lakott, amely körülbelül egy kilométerre helyezkedett el egy mezőgazdasági kémiai üzemtől, amelyet a Tanácsnak a környezetre és az érintett lakosság egészségére veszélyes ipari tevékenységből származó nagyobb balesetek veszélyéről szóló 82/501/CEE sz. Irányelv alapján magas veszélyességi fokozatúnak minősítettek. Az üzemben számos baleset történt, illetőleg a mérgező anyagokat és gyúlékony gázokat tartalmazó füstöt a légáramlatok gyakorta sodorták lakott területek fölé.
- 1976-ban egy alkalommal 150 embert kórházba is kellett szállítani arzén mérgezés tüneteivel.
- A 8. Cikk sérelmét megállapította az ECHR, amelynek alapja az volt, hogy a prefektus, illetőleg a polgármester nem tett eleget a lakosság irányába fennálló tájékoztatási kötelezettségének az ipari tevékenységgel kapcsolatos veszélyekről, mozgósítási tervekről és egyéb eljárásokról.
- A Bíróság 10 millió líra kártérítést ítélt meg.

- **Tătar v. Románia** ügyben

- az ECHR a tisztai ciánszennyezés ügygel került szembe.
- Itt is a 8. Cikk sérelmét állapították meg, hiszen a román állam nem biztosította az aranybánya környezetében élőknek a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogát, azt, hogy egészséges és védett környezetben élhessenek.

⁸⁹ Case of Guerra and Others v. Italy

- A kérelmezők Vasile Gheorghe Tătar and Paul Tătar voltak, akik Baia Mare-ban éltek. 1998-ban a városban aranybánya nyílt, amely nátrium-cianidos eljárással folytatott ki-termelést. A szennyezés 2000. január 30-án történt, amely az Egyesült Nemzetek je-lentése alapján mintegy 100 ezer m³ cianid tartalmú maradék víz környezetbe jutását jelentette. Az ECHR megállapításai alapján a környezeti szennyezés megzavarhatja a személyek magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogát a jólét megsértésé-vel, és az államnak felelőssége és feladata, hogy állampolgárai védelmét biztosítsa az ipari tevékenységek működésének, biztonságának és ellenőrzésének szabályozásával.
- Mivel a román állam megszegte kötelezettségeit a polgárok 8. Cikk által biztosított jo-gainak minél szélesebb körű védelmével kapcsolatosan, megállapította a Cikk sérel-mét.

Kitekintés:

Az **Emberi Jogok Amerikaközi Bírósága** előtt főként az Emberi Jogok Amerikaközi Egyez-ményének

- 21. (tulajdonhoz való jog),
- 24. Cikkei (egyenlő védelem elve) és a
- 25. Cikk (tisztesleges eljáráshoz való) alapján történik a környezeti esetek vizsgálata

Az ügyek nagy százaléka a területen élő őslakossággal összefüggésben merül fel.

Néhány jelentős jogesetet kiemelve:

- **Mayagna (Sumo) Awas Tingni kontra Nicaragua ügy** (2001) (megállapították a 21. cikk sérelmét),
- **Saramaka emberek kontra Suriname ügy** (2007) amelyben kimondták, hogy „egy törzsi közösségben él, földjéhez szorosan kötődő népet az őslakos népekkel egyenlő bánásmód illet meg.”

De az Emberi Jogok Amerikaközi Bizottsága előtt is felmerült a kérdés, mint például a **Mary és Carrie Dann kontra Egyesült Államok** ügyben.⁹⁰

⁹⁰ Részletesebben: Marinkás György: Az őslakosok jogainak megjelenése az Amerikaközi Rendszerben: az ősla-kosok joga ősi földjeikre, különös tekintettel a Mayagna (Sumo) Awas Tingni kontra Nicaragua ügyre. A nem-zetközi környezetjog aktuális kihívásai (Tanulmánykötet), Miskolc, 2012. 108-118.

Az **Emberek és Népek Jogainak Afrikai Bizottsága** előtt 2001-ben született döntés az **ogoni törzs** gazdasági és szociális, illetve kollektív jogainak megsértése ügyében.⁹¹

- A Niger folyó déli részén élő mintegy 500 ezer fős törzs főként halászatból és mezőgazdaságból tartja fenn magát.
- 1958 óta folyik olajkitermelés a térségben, a Nigériai Nemzeti Olajtársaság és a Shell közös vállalata által. 1976 és 1991 között 2976-szor fordult elő olajszivárgás a társaság egységeiben, amelyek során több mint 1,6 millió gallon olaj folyt ki a környezetbe. A szennyezett víz (talajvízszennyezés miatt), levegő (maradék gáz elégetése, és ehhez kapcsolódóan olajos „eső”) és föld miatt a helyi közösségekben nagyon gyakorrivá váltak a különböző betegségek, elsősorban bőr, emésztési és légzési megbetegedések, továbbá a rák különböző fajtái.
- A Bizottság gyakorlatilag a beadvány valamennyi pontját megalapozottnak tekintette, és megállapította, hogy a nigériai kormány megsértette az *Emberek és Népek Jogainak Afrikai Chartájának* 2., 4., 14. (tulajdonhoz való jog), 16. (a lehető legmagasabb szintű egészséghez való jog), 18. (1.) (családhoz való jog), 21. (a természeti kincsek felhasználásához való jog) és 24. (a megfelelő természeti környezethez való jog) cikkeit.
- Felszólította a kormányt, hogy hagyjon fel az ogoni törzs elleni támadásokkal, vizsgálja ki a korábbi jogsértéseket, vonja felelősségre az elkövetőket, fizessen kártérítést a károsultaknak, hozzon létre megfelelő felügyelő szervezeteket és lássa el megfelelő információkkal a terület lakosságát az olajkitermelés környezeti és egészségügyi következményeiről.
- Az ügy érdekes továbbélése, hogy 2013. január 30-án a Holland Bíróság megállapította, hogy a Shell leányvállalata felelős a Niger Deltában folyó, csaknem negyven éve tartó szennyező tevékenységért, pontosabban az Ikot Ada Udo, Akwa Ibom Államban lévő farmok szennyeződéséért.
- A Niger Delta Afrika legnagyobb folyódeltája, mintegy 7 ezer négyzetkilométernyi terület, amelynek a harmada láp és a világ legnagyobb mangrove erdői is itt találhatóak. Az olajkitermelés Nigéria legnagyobb és legfontosabb ipari szektora. Azonban az olajkitermelés által okozott környezeti szennyezés az emberi jogok nagymérvű sérelmét okozták a térségben, nem beszélve a környezeti károkról. A Niger Deltában élő

⁹¹ Részletesebben: Dux László: Az ogoni-ügy az Emberek és Népek Jogainak Afrikai Bizottsága előtt. *Jogelmélet Szemle* 2005/2. szám

embereknek a szennyezett vízzel kell főzniük, mosniuk, és ezt is kell inniuk. A halak szennyeződtek toxinokkal és olajjal, termőföldek károsodtak.⁹²

Elgondolkodtató:

Szükséges-e egy különálló Nemzetközi Környezetjogi Bíróság létrehozása?

A gyarapodó nemzetközi egyezmények és megállapodások és az azokból eredő vitás ügyek előrevetítik, hogy valószínűleg az ICJ is egyre több, ezzel a jogterülettel kapcsolatos ügygel fog szembesülni. 1993-ban már létrehoztak egy, a környezeti kérdésekkel foglalkozó tanácsot az ICJ keretében, de az ügy szűnt meg 2006-ban, hogy egyetlen ügygel sem foglalkozott. Nem kétséges, hogy a nemzetközi jogi bírászkodásnak fel kell készülnie az új, globális szinten is kiható kérdések megvitatására és eldöntésére. A nehézséget az is okozza, hogy egyes alapjogoknak lehetnek környezeti jellegű aspektusai, amelyek egy-egy bíróságot esetlegesen nehéz döntések elé állíthatnak.

Talán nem elvetendő egy *'International Environmental Court of Justice'* felállításának a lehetősége, amely az egyes nemzetközi környezetvédelmi egyezményekből és megállapodásokból eredő jogvitákat, másrészt pedig kifejezetten környezetvédelmi ügyeket bírálna el.

Ellenőrző kérdések

Melyek a nemzetközi jogi felelősség keletkezésének feltételei?

Mely fórumok előtt van lehetőség környezetjogi témájú ügyben eljárásra?

Sorolja fel a legfontosabb nemzetközi környezetjogi ügyeket évszámmal!

Mi a Trail Smelter ügy jelentősége és lényege?

Mi a Korfu-szoros ügy jelentősége és lényege?

Miről szólt a Naurui foszfátföldek ügy?

Milyen környezeti aspektusok jelentek meg a Bős-Nagymaros ügyben?

Melyek az ún. kifejezetten környezetjogi jogesetek a Nemzetközi Bíróság előtt?

Kik között zajlott, mi a jelentősége és a háttere az Uruguay folyó menti papírgyár ügynek?

⁹² Nyilatkozta Caroline Usikpedo, az NDWPD (Niger Delta Women's Movement for Peace and Development) elnöke

Mi volt a vita tárgya az Ecuador v. Kolumbia ügyben?

Mely környezeti témájú ügy van jelenleg is folyamatban a Nemzetközi Bíróság előtt?

Miről szólt az Antarktisi bálnavadászati ügy és mi a jelentősége?

Sorolja fel, mely jogokhoz kapcsolódóan jelennek a környezeti témájú ügyek az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt! Nevezzen meg néhány ilyen ügyet!

Véleménye szerint szükség van-e egy önálló nemzetközi környezetjogi bíróság felállítására?

Válaszát indokolja meg néhány mondatban!

VII. Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférési jog, környezeti ügyek tekintetében

1. Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférési jog, általánosságban:⁹³

- alapvető jog, az igazságszolgáltatás fontos eleme;
- számos kihívással kell szembe néznie az Európai Unióban is;
- általánosságban azt jelenti, hogy az ügyet bíróság elé lehet vinni, lehetőség van azt megtárgyalni;
- más mechanizmusokon keresztül is elérhető és támogatható, pl. ombudsmani rendszeren keresztül, ideértve az Európai Ombudsmani Hivatalt is, valamint a nemzeti emberi jogi intézményeket is;
- *FRA*: Európai Unió Alapjogvédelmi Ügynöksége: Európai szinten számos probléma merül fel az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréssel kapcsolatosan, például amiatt, hogy az emberek nincsenek tisztában a jogaikkal;
 - a helyzet javítása érdekében az Ügynökség arra vonatkozó tanácsadással is igyekszik javítani a helyzeten, hogyan lehetne a fennálló határokat lerombolni, amelyek meggátolják az embereket az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésben, pl. migránsok vagy gyermekek tekintetében;
 - érdekes, hogy az Ügynökség semmilyen tekintetben nem folytat tevékenységet specifikusan a környezeti kérdésekben való igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréssel kapcsolatosan, azonban más területeken az Aarhus Egyezményt (lásd később), mintaegyezménynek tekintik.
- **Alapjogi Charta** is tartalmaz erre vonatkozó rendelkezéseket az „Igazságszolgáltatásról” szóló VI. Címében, annak 47. cikkében:

A hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jog

Mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz.

Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja. Mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselő igénybeviteléhez.

Azoknak, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, költségmentességet kell biztosítani, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybeviteléhez erre szükség van.⁹⁴

⁹³ Bővebben: <http://fra.europa.eu/en/theme/access-justice> (2015. október 11.)

2. Mikor beszélhetünk a jog hatékony érvényesüléséről?⁹⁵

- egyes álláspontok szerint, ahol az emberek félnek megindítani az eljárásokat a fennálló rendszer miatt, ott nem is beszélhetünk az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésről;

- ide sorolható például, ha a az igazságszolgáltatás pénzügyi okok miatt elérhetetlen, az embereknek hiányzik a jogaikra vonatkozó tudás vagy önmagában az igazságszolgáltatási rendszer gyenge;

- az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés több mint a bíróságokhoz való fordulás joga vagy a jogi szintéren való megjelenés biztosítása: az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés a személyek azon képessége, hogy elégtételt kereshessenek és követelhessenek formális, vagy informális igazságszolgáltatási intézményeken keresztül, az emberi jogi standardokkal összhangban;

- Amerikai Egyesült Államokban: „Office for Access to Justice”⁹⁶

3. Globális szinten:⁹⁷

- az Egyesült Nemzetek Fejlesztési Programja is meghatározta azokat a standardokat, amelyeknek érvényesülni kell az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréssel kapcsolatosan:

- hatékony, felelős, hozzáférhető és fair, azaz méltányos igazságszolgáltatási rendszerre van szükség, amely a demokratikus kormányzás alapját jelenti;

- az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés hiányában az emberek nem hallathatják hangjukat, képtelenek jogaik érvényesítésére;

- valójában ez egy összetett problémakör: a „rule of law” kérdése, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés és a jogi felhatalmazás problémaköre együttesen jelenik meg.

4. Az Európai Unió és a környezeti igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés

- a környezeti kérdésekben való igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés jelentése:

„Access to justice provides a means to environmental laws, correct erroneous administrative acts, decisions and omissions and to push competent authorities to do their job.” (J. Ebesson)

- az Unióban ez a kérdéskör speciálisan jelenik meg, hiszen külön egyezmény szabályozza a környezeti igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést: a környezeti ügyekben az információhoz

⁹⁴ Az Európai Unió Alapjogi Chartája, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=HU> (2015. október 11.)

⁹⁵ United States Institute of Peace: Necessary Condition: Access to Justice Forrás: <http://www.usip.org/guiding-principles-stabilization-and-reconstruction-the-web-version/7-rule-law/access-justice> (2015. október 10.)

⁹⁶ Honapja: <http://www.justice.gov/atj>

⁹⁷ United Nations Development Programme: Access to Justice and Rule of Law Forrás: http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/democraticgovernance/focus_areas/focus_justice_law.html (2015. október 11.)

való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló, Aarhusban, 1998. június 25-én elfogadott Egyezmény⁹⁸, amelyhez az Unió 2005 májusában csatlakozott;

- az Egyezménynek három *pillére* van: a környezeti információhoz való hozzáférés biztosítása, a környezeti döntésekben való részvételi lehetőség és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférhetőség környezeti kérdésekben;

- az Egyezményben részes felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy megteszik a szükséges lépéseket az abban biztosított jogok hatékony érvényesülése érdekében;

- azonban probléma, hogy míg Uniós szinten az első két pillér gyakorlatilag megvalósult, a harmadik pillér tekintetében a folyamatban lévő jogalkotási folyamat is lelassult, majd stagnál és az Európai Bíróság gyakorlata is nehezíti, illetve ellehetetleníti a nem kormányzati szervek számára a Bíróság előtti igényérvényesítést, ezzel gátolva az Egyezményben foglalt jog hatékony érvényesülését.

„Hozzáférés az igazságszolgáltatáshoz

1. Valamennyi Fél biztosítja nemzeti jogszabályainak keretein belül, hogy amennyiben valamely személy úgy tekinti, hogy a 4. Cikk értelmében benyújtott információigényét figyelmen kívül hagyták, teljes mértékben vagy részben helytelen módon elutasították, nem kielégítő választ adtak, vagy bármely más módon azzal kapcsolatosan úgy jártak el, hogy az nem volt összhangban e cikk előírásaival, legyen lehetősége bíróság előtt vagy bármely más, a törvény által létrehozott független és pártatlan testület előtt **felülvizsgálati eljárást** kérni.

Amennyiben a részt vevő Fél az előző albekezdés értelmében bíróság általi felülvizsgálatot biztosít, biztosítania kell egyúttal a hatóság általi felülvizsgálat vagy a bíróságtól eltérő egyéb független és pártatlan testület általi felülvizsgálat lehetőségét e személy számára a törvény által létesített soron kívüli eljárás lehetőségével együtt, amely **díjmentes vagy csekély költséggel jár**.

Az e bekezdés értelmében hozott végleges döntések **kötelező érvényűek** az információval rendelkező hatóság számára. Az indokolást írásban kell rögzíteni, legalább azokban az esetekben, amelyekben az e bekezdésben leírt eljárás során az információhoz való hozzájutást megtagadták.

2. Valamennyi Fél, nemzeti jogszabályainak keretein belül, biztosítja az **érintett** nyilvánosság azon tagjai számára, akik

a) kellő érdekeltséggel bírnak a döntésben vagy alternatívan,

⁹⁸ Magyarországon kihirdette: 2001. évi LXXXI. törvény

b) jogaik sérülését állítják, amennyiben a Fél közigazgatási eljárási törvénye ennek fennállását előfeltételként szabja a felülvizsgálati eljárás hozzáférhetőségét bíróság és/vagy más, a jogszabályok által kijelölt független és pártatlan testület előtt, hogy megtámadják bármely döntés, intézkedés vagy mulasztás anyagi vagy eljárási törvényességét, mely ütközik a 6. Cikk rendelkezéseivel, és, amennyiben a nemzeti jog így rendelkezik, a jelen Egyezmény más releváns rendelkezéseivel, nem csorbítva a 3. bekezdés érvényét.

A kellő érdek és a jogsérelem fogalmát a nemzeti jogszabályok követelményeivel, valamint azzal a céllal összhangban kell meghatározni, miszerint ezen Egyezmény hatálya alatt az érintett nyilvánosság kapjon **széles körű hozzáférési lehetőséget** az igazságszolgáltatáshoz. E célból a 2. Cikk 5. bekezdésében írt követelményeknek megfelelő, nem kormányzati szervezet kellő érdekekkel rendelkezőnek minősül a fenti a) albekezdés céljára. Ugyanezen szervezetek a fenti b) albekezdésben megfogalmazott jogokkal rendelkező szervezeteknek minősülnek.

Ezen bekezdés rendelkezései, ahol ezt a nemzeti szabályozás előírja, nem zárhatják ki azon követelményt, amely egy adminisztratív hatóság előtti felülvizsgálati eljárásnak az ügy jogi útra terelése előtti megindítására és lefolytatására vonatkozik.

3. A fenti 1. és 2. bekezdésben tárgyalt felülvizsgálati eljárások szabályainak csorbítása nélkül valamennyi Fél biztosítja, hogy a nyilvánosság azon tagjai számára, akik a nemzeti jogrendszerben lefektetett kritériumoknak, amennyiben vannak ilyenek, megfelelnek, a közigazgatási és bírói eljárásokhoz való hozzáférés biztosított legyen, hogy **megtámadhassák** magánszemélyek és hatóságok olyan lépéseit és mulasztásait, amelyek ellentmondanak a környezetre vonatkozó nemzeti jog rendelkezéseinek.

4. Az 1. bekezdés kiegészítéseképpen és annak korlátozása nélkül, az 1., 2. és 3. bekezdésben jelzett eljárások **elégéses és hatékony jogorvoslást** kell, hogy biztosítsanak, többek között, amennyiben szükséges, a vitatott tevékenység felfüggesztése árán, méltányos, időszerű és nem kizáró módon költséges eljárást követve. Ezen cikk értelmében hozott döntéseket írásban kell megadni vagy rögzíteni. A bírósági határozatokat, és amikor lehetséges, egyéb testületek határozatait a nyilvánosság számára hozzáférhetővé kell tenni.

5. A 9. Cikk rendelkezései hatékonyságának további erősítése érdekében valamennyi Fél biztosítja a nyilvánosság **tájékoztatását** a közigazgatási és jogi felülvizsgálati eljárások hozzáférhetőségéről és megvizsgálja olyan megfelelő mechanizmusok létesítésének lehetőségét, amelyeknek keretében segítséget nyújtanának az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést akadályozó pénzügyi és egyéb korlátok elmozdításához vagy csökkentéséhez.”⁹⁹

⁹⁹ Aarhus Egyezmény, 9. cikk

Ellenőrző kérdések

Mit jelent az ún. igazságszolgáltatáshoz való hozzáférési jog?

Milyen problémákkal kell megküzdeni az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférési joggal kapcsolatosan?

Javasoljon megoldásokat, hogyan lehetne az embereket jogaikról hatékonyabban tájékoztatni!

Miért fontos az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés biztosítása?

Mit jelen környezeti kérdésekben az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés lehetősége?

Milyen szabályozás áll fent környezeti kérdésekben az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés lehetőségéről, Uniós szinten?

Nevezze meg az Aarhus Egyezmény pilléreit!

Hatékonyan érvényesül-e az Aarhus Egyezmény szabályozása az Unióban? Válaszát indokolja!

Nézzzen utána az ún. Greenpeace-ügynek! (C-34/10-es ügy)

Forrás: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-34/10>

Érdekesség: C-401/12 P és C-403/12 P ügyek

Elgondolkodtató jogeset

Ön az Európai Unió X államában él, egy kisebb községben, amely egy természetvédelmileg kiemelt fontosságú, ugyanakkor nem védett területen helyezkedik el. A hely híres természeti szépségéről, amely évente több száz turistát vonz, és a helyiek többsége is jövedelmének legalább egy részét a turistáknak nyújtott szolgáltatásokból szerzi.

Azonban a hely természeti kincsekben is gazdag, ezért egy, az Unió más államában honos nagyvállalat szerződést kötött X állammal annak érdekében, hogy kiaknázhassa az ott fellelhető kőszén készleteket. Azonban a lakosság attól fél, hogy a kitermelés tönkreszti a hely természeti adottságait és a lakosság egészségét is veszélyeztetni fogja.

Emiatt egy helyi környezetvédő civil szervezet eljárást kíván indítani a kitermelés megakadályozás érdekében.

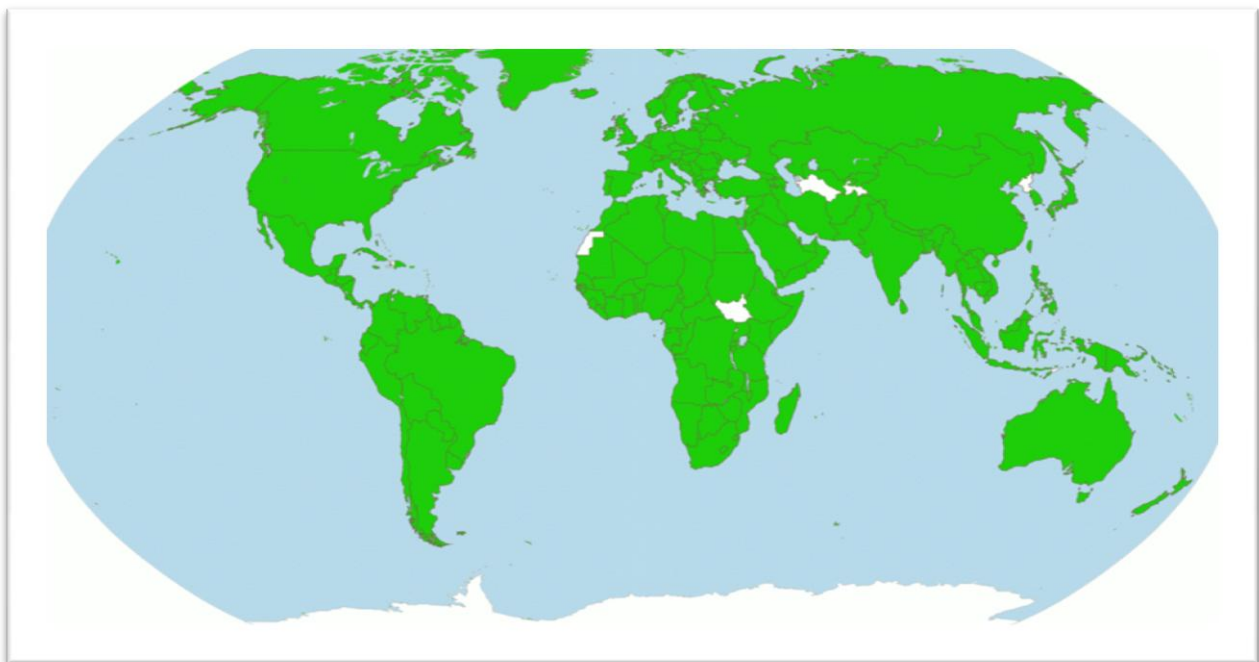
Milyen fórumokhoz fordulhat a fennálló Uniós szabályok alapján a civil szervezet?

Van-e Önnek, mint magánszemélynek lehetősége bármilyen igazságszolgáltatási fórum előtt fellépni a kitermelés ellen?

VIII. A veszélyeztetett állatfajok kereskedelmének szabályozása

1. Háttér, mi indokolja a szabályozást?¹⁰⁰

- aki járt már külföldön, találkozhatott olyan ajándéktárgyakkal, amelyek a helyi, őshonos állatokból készültek. Sokan nem is gondolnák, hogy ezek megvásárlásával és hazánkba történő szállításával nemzetközi és belső jogi szabályokat szegnek meg, és komoly büntetéssel kell szembe nézniük;
- éppen ez, a vásárlók igényei, és az állatokból és növényekből készített tárgyak és azok kereskedelme eredményezi azt, hogy az állat- és növényfajokra bár az első számú veszélyt még mindig a természetes élőhelyek pusztulása jelenti, a második helyen e tekintetben a kereskedelem és az üzleti célú felhasználás áll;
- ez veti fel a vásárlói felelősség kérdését;
- az elfogadhatatlanná váló helyzet a nemzetközi közösség figyelmét is felkeltette és 1973-ban megkötötték az ún. **CITES**¹⁰¹ (Washingtoni) **Egyezményt**, eredetileg 26 ország részvételével, amelynek Magyarország 1985 óta részes állama. Ma már 181 részes állama van az Egyezménynek.¹⁰²

¹⁰⁰ Bővebben: www.cites.hu (különösen: <http://www.cites.hu/tanari.html>)

¹⁰¹ Convention on International Trade and Endangered Species of Wild Fauna and Flora, CITES, A veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény, Magyarországon kihirdette: 2003. évi XXXII. törvény

¹⁰² Kép forrása: <https://cites.org/eng/disc/parties/index.php> (2015. október 11.)

- a fajok mintegy 57%-át fenyegeti a kereskedelem. Általában ezek a termékek nem valódi emberi szükségleteket szolgálnak ki, hanem luxusigényeket, amelyek létjogosultsága megkérdőjelezhető;
- a nemzetközi állat- és növénykereskedelemből származó bevétel a világpiacon eléri a 159 milliárd USA dollárt, amely körülbelül 32,9 billiárd Forint;
- ezen tevékenységek általában nagyfokú természetkárosítással járnak együtt, ráadásul minél ritkább egy faj, annál nagyobb az értéke a piacon. Ezért gyakran fordul elő, hogy megpróbálják mesterségesen felnyomni a világpiaci árakat egy-egy termék tekintetében, a piacon rendelkezésre álló termék-mennyiség befolyásolásával;
- egyértelmű, hogy a jelenséget a vásárlók tartják fent. A kereskedelem útvonala főként a fejlődő, dél-amerikai, afrikai és délkelet-ázsiai országok felől a világ gazdasági nagyhatalmai, tehát elsősorban az Európai Unió, Japán és az Amerikai Egyesült Államok felé irányul.

2. A CITES Egyezmény **szabályozási struktúrája**¹⁰³

- a kereskedelem szabályozása egy engedélyezési rendszer alapján történik, amely keretében a kereskedelemhez, vagyis a határon át történő szállításhoz, úgynevezett „*CITES engedélyre*” van szükség, amelyet minden ország igazgatási hatósága állít ki, a legális eredet igazolására. A szabályok betartatásában és a törvénysértők felderítésében nagy szerepe van a határokon dolgozó vámosoknak, a belső szabálytalanságok tekintetében a rendőröknek és a természetvédelmi őröknek is;
- az Egyezménybe ütköző cselekmények megvalósítják az ún. természetkárosítás bűncselekményét;
- az Egyezmény három függelékbe sorolva, különböző mértékű védelemben részesíti az egyes fajokat, így:
 - az **I.** függelékbe azon fajok tartoznak, amelyeket a kipusztulás szélén állnak, melyekre a nemzetközi kereskedelem veszélyt jelent, vagy jelenthet. Ezekben az esetekben a (vadon fogott példányokkal) nemzetközi kereskedelem teljes mértékben tiltott, csak kivételes esetekben engedélyezett, valamint a mesterségesen szaporított, vagy tenyésztett példányok esetén;
 - a **II.** függelékbe tartoznak azok a fajok, melyek nemzetközi kereskedelmét szabályozni kell ahhoz, hogy vadon élő állományuk ne kerüljön kritikus helyzetbe, azonban jelenleg nem fenyegeti őket a kipusztulás. Velük a nemzetközi kereskedelem engedélyezett, de

¹⁰³ CITES logó forrása: <https://cites.org/eng/prog/iccwc.php> (2015. október 11.)

ellenőrzéshez kötött, és a vadon élő példányok egy tudományos alapon megállapított éves kvóta erejéig kereskedelmi forgalomba bocsáthatók;

- a **III.** függelékbe tartoznak az olyan, az I. és II. Függeléken nem szereplő fajok, melyekről egy tagállam megállapította, hogy a területén élő állomány hatékony védelme nemzetközi összefogást igényel. A nemzetközi kereskedelem engedélyezett, de ellenőrzött.

Kevesen tudják, de Magyarországon is számos ún. „*CITES-faj*” található, például a kosborfélék, a ciklámen, de még a hóvirág is; de az állatok között szerepel a vörös róka, a hiúz de a sólyom-félék családja is, többek között.

A felismerés, hogy a káros folyamatok kizárólag nemzetközi összefogással állíthatóak meg és a vadvilág fenyegető pusztulása arra sarkallta a legfontosabb kapcsolódó szervezeteket, hogy összefogjanak: létrejött az **ICCWC**,¹⁰⁴ amely feladata a koordináció és vadvilágot és erdőket pusztító bűncselekmények elleni minden irányú határozott fellépés.

Résztevők:

- CITES Titkárság
- INTERPOL
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC, ENSZ Kábítószer- és Bűnügyi Hivatala)
- World Bank (Világbank)
- World Customs Organization (Vámügyi Világszervezet)¹⁰⁵

¹⁰⁴ The International Consortium on Combating Wildlife Crime

¹⁰⁵ Kép forrása: <https://cites.org/eng/prog/iccwc.php> (2015. október 11.)

Ellenőrző kérdések

Miért van szükség a veszélyeztetett fajok kereskedelmének nemzetközi szabályozására?

Mi az ún. CITES Egyezmény?

Mióta tagja Magyarország az Egyezménynek?

Ismertesse a CITES Egyezmény szabályozási struktúráját és logikáját!

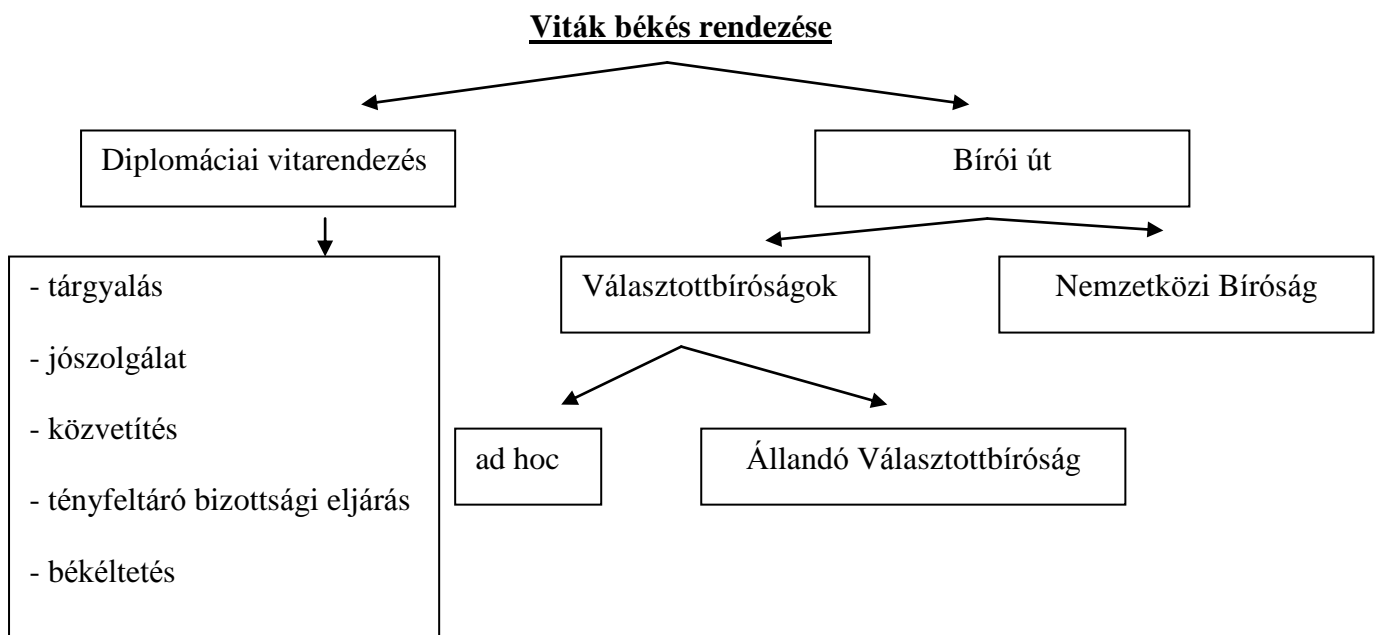
Mi az ICCWC és mely szervezeteket tömöríti?

Ajánlott irodalom (angol nyelven): https://www.unodc.org/documents/Wildlife/Toolkit_e.pdf

Hogyan oldunk meg jogesetet?

A nemzetközi közösségen belül kiemelt szereppel bírnak az ún. *diplomáciai vitarendezési formák*, de ugyanúgy a választottbírói eljárás is használatos. Ha ezek nem vezetnek eredményre, akkor fordulnak a felek általában különböző vitarendezési fórumokhoz.

Az alábbi ábra¹⁰⁶ szemlélteti a vitarendezés nemzetközi jogban ismert *formáit*:

Nemzetközi jogesetek elemzésénél elsődlegesen az alábbi *kérdésre* kell választ adni:

- van-e joghatósága az adott fórumnak az ügy eldöntésére?

Erre a kérdésre azért kell választ adnunk, mivel ha nem állnak fent az eljárás megindításának feltételei, akkor az adott fórum nem folytathatja le az eljárást. Így mindig meg kell vizsgálnunk az eljárás megindításának feltételeit, figyelembe véve az adott fórum eljárásának sajátosságait, kitekintve olyan tényezőkre is, hogy mely felek indíthatnak eljárást (államok vagy magánszemélyek is) vagy esetlegesen ki kell-e meríteni a belső jogorvoslati lehetőségeket. Ezekre a kérdésekre az egyes bíróságok eljárási szabályai vagy alapító dokumentumai, Statútumai alapján lehet választ adni.

¹⁰⁶ A szerző saját ábrája.

A perbe vont fél általában *joghatósági kifogásokkal* vitatja az adott fórum eljárásának lehetőségét, és az ügy érdemére vonatkozóan pedig *pergátló kifogásokat* terjeszt elő. Amennyiben a bíróság elutasítja ezeket a kifogásokat, sor kerülhet az ügy érdemi tárgyalására.

Így másodlagosan arra a kérdésre kell választ adni, hogy a felek közötti ténybeli és jogi vitát hogyan *értékeljük*, melyik fél álláspontját érezzük elfogadhatóbbnak, jogi indokokkal alátámaszthatónak? Milyen *érdemi* döntést hoznánk a bíróság helyében?

Erre a kérdésre csak nemzetközi jogilag alátámasztott, megfelelő indokolással ellátott válasz adható. Sokszor egy kérdésre több válasz is lehetséges, ezért különösen fontos a megfelelő indokolás, érvelésünk alátámasztása.

A fiktív jogesetmegoldásnál ugyanúgy figyelembe kell venni azt, hogy mely fórumok előtt milyen feltételekkel lehet eljárást indítani. Elsődlegesen a megadott kérdésekre kell választ adni a rendelkezésre álló tény és jogismeret alapján.

A nemzetközi- és az európai-jogban is mindig figyelni kell arra, hogy az egyes szavaknak és kifejezéseknek *sajátos* jelentése van, így a terminológia használatával mindig legyünk óvatosak.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	2.
I. A környezetvédelem jelentősége, a nemzetközi környezetjog fejlődési korszakai ...	5.
II. A környezetvédelemmel foglalkozó nemzetközi szervezetek és tevékenységük.....	10.
III. A nemzetközi jog alapelvei	17.
IV. A nemzetközi környezetjog szektorális jogterületei	22.
V. Az ENSZ és a fenntartható fejlődés, MDGs, SDGs.....	30.
VI. A környezeti károkért való nemzetközi felelősség	40.
VII. Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférési jog, környezeti ügyek tekintetében....	54.
VIII. A veszélyeztetett állatfajok kereskedelmének szabályozása.....	59.
IX. Hogyan oldunk meg jogesetet?	63.
Tartalomjegyzék.....	65.

Borítókép: a Szerző képe